

**EX POST АНАЛИЗА
НАЦИОНАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ
ЗА РЕШАВАЊЕ ПИТАЊА ИЗБЕГЛИЦА И ИНТЕРНО РАСЕЉЕНИХ ЛИЦА ЗА
ПЕРИОД ОД 2015. ДО 2020. ГОДИНЕ**

Садржај

1. Уводне напомене
 - 1.1. О предмету евалуације
 - 1.2. Методологија Ех-post анализе примене Националне стратегије за решавање питања избеглица и интерно расељених лица за период од 2015. до 2020. године
2. Стратешки циљ 1: Стварање неопходних услова за достојанствен и одржив повратак избеглица у Републику Хрватску и Босну и Херцеговину путем регулаторних, институционалних и других механизма за остваривање стечених права у земљама порекла
 - 1.1. Повратак у Републику Хрватску
 - 1.1.1. Одузета станарска права
 - 1.1.2. Стамбено збрињавање
 - 1.1.3. Откуп станова
 - 1.1.4. Конвалидација стажа осигурања
 - 1.1.5. Дospelе, а неисплаћене пензије
 - 1.1.6. Обнова имовине
 - 1.1.7. Учешће у процесу приватизације
 - 1.1.8. Статус боравка и држављанства за повратнике
 - 1.1.9. Питање несталих особа
 - 1.2. Повратак у Босну и Херцеговину
 - 1.3. Анализа успешности спровођења мера из Стратегије
3. Стратешки циљ 2: Обезбеђивање потребних услова за остваривање равноправности избеглица које су одлучиле да живе у Републици Србији и њихово интегрисање у локалну заједницу
 - 2.1. Држављанство и статусна питања
 - 2.2. Запошљавање и право на рад
 - 2.3. Образовање
 - 2.4. Здравствено осигурање
 - 2.5. Социјална заштита
 - 2.6. Решавање стамбених питања
 - 2.7. Анализа успешности спровођења мера из Стратегије
4. Стратешки циљ 3: Побољшати животне услове најугроженијих категорија интерно расељених лица, појединаца и породица, тако да остварују приступ правима, услугама и ресурсима, у складу са законом, као и други грађани и да решавају своја основна животна питања
 - 3.1. Документација и статусна питања
 - 3.2. Запошљавање и право на рад
 - 3.3. Образовање
 - 3.4. Здравствена заштита
 - 3.5. Социјална заштита
 - 3.6. Решавање стамбених питања
 - 3.7. Анализа успешности спровођења мера из Стратегије
5. Стратешки циљ 4: Заштита интереса интерно расељених лица у приступу и остваривању права у месту порекла.
 - 4.1. Документа
 - 4.2. Имовина
 - 4.3. „Скопска иницијатива“
 - 4.4. Анализа успешности спровођења мера из Стратегије
6. Сумарни преглед кључних закључака и препорука ех post анализ

1. Уводне напомене

1.1. О предмету евалуације

Циљ израде овог документа је евалуација примене Националне Стратегије за решавање питања избеглица и интерно расељених лица за период 2015. до 2020. године.

У протеклих двадесет година, Влада Републике Србије континуирано ради на решавању проблема лица која су морала да напусте своје домове током сукоба на простору бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије. Усвајање Националне стратегије за решавање питања избеглих и интерно расељених лица из 2002. године, Националне стратегије за решавање питања избеглих и интерно расељених лица за период од 2011. до 2014. године („Службени гласник РС”, број 17/11) и Националне стратегије за решавање питања избеглих и интерно расељених лица за период од 2015. до 2020. године („Службени гласник РС”, број 62/15), потврдило је решеност и политичку вољу свих релевантних државних органа да на целовит и транспарентан начин, свим избеглим и интерно расељеним лицима обезбеде приступ правима, омогуће помоћ и конкретна решења како би могли самостално да донесу одлуку о својој будућности.

Смањење броја избеглица углавном је резултат њихове интеграције у Републици Србији. Од 537.937 избеглица и 79.791 ратом угрожених лица, регистрованих на попису из 1996. године, више од 350.000 лица стекло је држављанство Републике Србије што представља највећи процес интеграције избеглица у савременој Европи. Дуготрајност избегличке кризе у Републици Србији довела је до тога да 2008. године Високи комесаријат за избеглице УН (УНХЦР) уврсти Републику Србију међу пет земаља у свету са продуженом избегличком ситуацијом чије решавање захтева заједничку акцију и сарадњу земаља у региону, што је иницирало Регионални процес за проналажење трајних решења. Одржавањем регионалне Министарске конференције „Трајна решења за избеглице и интерно расељена лица – сарадња држава у региону”, у Београду, 25. марта 2010. године, на иницијативу Републике Србије, обновљен је процес регионалне сарадње у циљу решавања отворених питања и проналажења решења за проблеме избеглица. У оквиру Регионалног процеса остварене су значајне и бројне билатералне и регионалне активности на политичком и експертском нивоу. У Београду је 7. новембра 2011. године одржана прегледна Министарска конференција за решавање питања избеглица на Западном Балкану и том приликом је усвојена Заједничка декларација о окончању расељавања и обезбеђивању трајних решења за угрожене избеглице и интерно расељена лица коју су потписали министри спољних послова Републике Србије, Републике Хрватске, Босне и Херцеговине и Републике Црне Горе. Саставни део Декларације чини и Регионални програм за обезбеђење адекватних стамбених решења за угрожене избеглице у свим државама потписницима Заједничке декларације.

Република Србија и даље пружа подршку и помоћ за 25.794 избеглице, од којих су 17.670 из Републике Хрватске, а 8.124 из Босне и Херцеговине. Република Србија избеглички статус признаје и даље деци чији су родитељи у избегличком статусу, као и лицима који нису успели да остваре право на одрживи повратак у државу порекла, а били су у избегличком статусу у Републици Србији и не поседују држављанство Републике Србије. Ревизија статуса за избеглице чији статус није престао врши се сваке друге године.

У априлу 2014. године, Високи комесаријат за избеглице УН издао је препоруку да започне процес престанка статуса избеглица расељених из Хрватске током 90-их година, према члану 1Ц(5) и (6) Конвенције о статусу избеглица („Службени лист ФНРЈ - Међународни уговори и други споразуми”, број 7/60) упркос изричитом противљењу Републике Србије, као земље са највећим бројем избеглица из Републике Хрватске. УНХЦР је донео ову препоруку пре резултата Регионалног стамбеног програма за који су се четири земље у региону усагласиле да ће решити проблем најугроженијих избеглица, а како би се подржао започети процес локалне интеграције или добровољне репатријације. Ова преурађена одлука може имати лоше последице по његово спровођење, посебно ако се има у виду да велики део средстава за спровођење Програма, које би требало да обезбеде донатори, недостаје. Република Србија није прихватила примену ове генералне препоруке, већ је наставила да, као и пре доношења препоруке, утврђује престанак статуса избеглица појединачно и у складу са условима прописаним Законом о избеглицама („Службени гласник РС”, број 18/92, „Службени лист СРЈ”, број 45/02 – одлука СУС и „Службени гласник РС”, број 30/10).

У току сукоба 1999. године на АП Косову и Метохији, и након уласка КФОР-а више од 210.000 грађана Републике Србије је било присиљено да напусти своја пребивалишта у АП Косово и Метохија, док је додатних 20.000 лица расељено у марту 2004. године. Данас је унутар саме територије АП Косово и Метохија расељено више од 16.000 лица, а на другим подручјима Републике Србије борави 196.995 интерно расељених лица.

Ради прихвата и збрињавања интерно расељених лица и обезбеђивања адекватних животних услова, у складу са постојећим економским могућностима, Република Србија је предузела обимне мере и активности.

Имајући у виду да упркос присуству међународне заједнице у АП Косову и Метохији не постоје адекватни безбедносни услови, нити је осигуран приступ правима, у протеклих двадесет година према подацима канцеларије УНХЦР-а из Приштине из октобра 2020. године вратило се свега 15.790, лица и то: 10432 Срба, 1203 Рома и 1203 Горанаца. Укупан број Срба повратника укључујући повратак и из Црне Горе и трећих земаља је 12277, од чега је мање од 5% остварило право на повратак. Кад се овај податак посматра у односу на укупну расељену популацију која је била преко 220.000, произилази да је свега 1,9% лица остварило одржив повратак.

Иако су циљеви и мере утврђени Стратегијом усвојеном 2011. године и даље актуелни, а активности се одвијају у континуитету, наступиле су и одређене промене на националном и међународном нивоу које утичу и на положај избеглица и интерно расељених лица. Стога, овом стратегијом се, у односу на раније донету Националну стратегију за решавање питања избеглих и интерно расељених лица за период од 2011. до 2014. године, потврђују раније утврђени циљеви и утврђују нови циљеви и задаци, разрађују мере и активности које ће предузети Влада и други надлежни државни органи, у складу са садашњим условима, потребама и реалним могућностима.

1.2. Методологија Ех-post анализе примене Националне стратегије за решавање питања избеглица и интерно расељених лица за период од 2015. до 2020. године

Ех-post анализа спроведена у овом извештају заснива се на квалитативној методологији која омогућава увид у сложене факторе, контекст и околности које су утицале на имплементацију Националне Стратегије за решавање питања избеглица и интерно расељена лица и постизање њених циљева.

Подаци су прикупљени из различитих извора. Пре свега анализирани су подаци из евиденција и база које води Комесаријата за избеглице и миграције, и то извештаји о броју лица у статусу избеглица, и лица евидентираних као интерно расељена лица, редовни годишњи извештаји о броју постигнутих трајних решења кроз подршку у решавању стамбених потреба који се финансирају из донаторских и буџетских средстава, извештаји и резултатима спровођења и одрживости Регионалног стамбеног пројекта, извештаји о спровођењу Локалних акционих планова. доступни извештаји о броју повратка у државе и место порекла, истраживања о стању и потребама избеглица и ИРЛ, правни и други релевантни документи из надлежности Комесаријата за избеглице и миграције, попут предлога уредби, упутства итд. Поред поменутих докумената проучени су документи који се односе на међународну заштиту избеглица и стандарди за решавање питања интерно расељених лица, регионалну сарадњу, политичке иницијативе, закони политике и други релевантни материјали који се односе на Националну стратегију за решавање питања избеглица и интерно расељених лица за период 2015. до 2020. године.

Кроз анализу поменутих докумената, изведени су закључци о постигнутим резултатима, идентификовани су кључни изазови, успешне праксе и области у којима је примена стратегије остварила утицај на живот избеглица и интерно расељених лица. У том смислу крајњи циљ ове Ex-post анализе је да обезбеди информације и препоруке за израду будуће Стратегије за решавање питања избеглица и интерно расељених лица.

2. Стратешки циљ 1: Стварање неопходних услова за достојанствен и одржив повратак избеглица у Републику Хрватску и Босну и Херцеговину путем регулаторних, институционалних и других механизма за остваривање стечених права у земљама порекла.

Повратак избеглица у државу порекла мора бити добровољан, ничим условљен чин, а одржив је само ако повратник има приступ свим припадајућим правима и ако му држава порекла омогући основне егзистенцијалне услове. На жалост повратак у протекле две и по деценије у државе порекла није дао очекиване резултате. Потписивањем Протокола о организованом добровољном повратку са Републиком Хрватском 1998. године УНХЦР и Комесаријат започињу превоз лица и ствари у Хрватску, а Протокол са Босном и Херцеговином је потписан 2003. године.

По проценама Комесаријата у Босну и Херцеговину и Републику Хрватску вратило се око 150.000 избеглица (Босна и Херцеговина 80.000, Република Хрватска 70.000). Република Хрватска излази са дупло већим бројевима.

1.1. Повратак у Републику Хрватску

Од укупног броја свих повратника у Републику Хрватску према истраживањима УНХЦР-а и Филозофског факултета у Загребу само 38% повратника остаје у Републици Хрватској, односно остварује одржив повратак.

Узрок овако малом броју одрживих повратака лежи у низу отворених питања и нерешених проблема, односно у онемогућеном приступу основним људским правима.

Заштита приватног власништва Срба је и даље нерешен проблем, јер се на имовину већине ванкњижних власника у земљишним књигама укњижила држава Хрватска.

Ревизионизам, атмосфера линча, величање НДХ и стално присутан говор мржње и етнички мотивисаних ексцеса, као и девастирање српске имовине и сакралних објеката изазива страх и несигурност код повратника.

Након застоја у спровођењу Сарајевске Декларације која је имала за циљ да затвори избегличко питање у Босни и Херцеговини, Републици Хрватској и Савезној Републици Југославији, због тога што Република Хрватска није хтела да разговара о отвореним питањима, промењен је приступ решавања проблема. Договорено је да држава прихвата избеглица решава њихове потребе, док приступ правима мора обезбедити држава порекла.

У циљу успостављања механизма за проналажење трајних решења за избеглице у региону, а на иницијативу Републике Србије и уз подршку међународне заједнице покренут је процес регионалне сарадње и започео пројекат „Трајна решења за избеглице – сарадња држава у региону”. Регионални процес има и шири политички и хуманитарни значај и циљ да договором са земљама порекла нађе свобухватно решење за проблеме избеглица. Овај приступ је препознат и подржан од стране међународне заједнице. Да би уопште дошло до реализације Регионалног стамбеног програма у Републици Србији осим Комесаријата за избеглице и миграције, заслужни су бројни државни органи и институције као што су Министарство спољних послова, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Републички фонд пензионог и инвалидског осигурања, Министарство унутрашњих послова.

Након две министарске регионалне конференције, низа састанака радних група, донаторске конференције, потписивања министарске декларације, почело је спровођење Регионалног стамбеног програма у све четири државе, који данас бележи значајне резултате. На жалост нека отворена питања су остала нерешена.

1.1.1. Одузета станарска права

Резолуцијом број 1120 Савета Безбедности УН из 1997. године, анексом Г Споразума о сукцесији као и Сарајевском декларацијом потврђено је право свих избеглица да се врате у домове у којима су живели пре ратних сукоба. Процењује се да је у Републици Хрватској одузето више од 30.000 станарских права лицима који су због сукоба избегла са територије Републике Хрватске. Овим избеглицама није омогућен повратак у своје предратне домове, коришћење стана и откуп под повољним условима као и осталим хрватским грађанима. Влада Републике Хрватске је 2003. године, уместо враћања станарских права понудила, као једино решење, програм стамбеног збрињавања кроз који повратници могу да поднесу захтев за доделу стамбених јединица уколико желе да се врате у Републику Хрватску.

1.1.2 Стамбено збрињавање

Програм стамбеног збрињавања различито је уређен на различитим подручјима Републике Хрватске што за последицу има и различите обиме права које корисници ових програма остварују.

Стамбено збрињавање изван ППДС¹ и на подручјима ППДС-а није регулисано истоветним правним актима. Последица овако фрагментираног правног оквира јесте

¹ ППДС – подручја од посебне државне скрби, тј. подручја у Републици Хрватској која су била захваћена ратним дејствима.

постојање неједнаког правног режима за све кориснике стамбеног збрињавања на целој територији Републике Хрватске.

1.1.3 Откуп станова

Кад је реч о откупу станова из програма стамбеног збрињавања повратници српске националности, којима је одузето станарско право, остварују стамбено збрињавање на подручјима Републике Хрватске изван ППДС по неповољним условима, као и откуп стана по неповољној цени.

1.1.4 Конвалидација стажа осигурања

За многе избеглице нерешен је проблем конвалидације стажа осигурања оствареног на подручјима Републике Хрватске која су била под заштитом Уједињених нација у периоду од 1991. до 1995. године. Понуђени правни оквир за решавање питања конвалидације није адекватан сложености проблема, посебно због великих захтева у вези с доказивањем стажа осигурања у односу на поступак доказивања прописан хрватским законима који уређују пензијско осигурање и општи управни поступак. У пракси постоје проблеми приликом прибављања докумената којима се доказује стаж осигурања, јер се не признају радне књижице, оригинални школски дневници, здравствене књижице и слично.

1.1.5 Дospelе а неисплаћене пензије

Пензија је лично, материјално, неотуђиво, непреносиво и незастариво право. Решавање проблема исплате доспелих, а неисплаћених пензија које су стечене у Републици Хрватској инициран је и у оквиру регионалног процеса, имајући у виду економски значај права која произилазе из пензијског осигурања и чињенице да је исплата пензија обустављена за лица избегла са територије Републике Хрватске због избијања оружаних сукоба 1991. године. Практична успостава исплате пензија за наведена лица била је могућа тек 1997/1998. године (одласком у Републику Хрватску и подношењем одговарајућих захтева) или тек ступањем на снагу Споразума између Савезне Републике Југославије и Републике Хрватске о социјалном осигурању дана 1. маја 2003. године, подношењем захтева код надлежног носиоца осигурања у Републици Србији. Међутим, чак и тада, хрватски Завод за мировинско осигурање не признаје право на исплату неисплаћених пензионих износа без подношења за то посебног захтева, ни исплату за цео период у којем је трајала обустава исплате, већ само за период од три (3), односно једне (1) године уназад, рачунајући од дана подношења захтева. Такво поступање довело је до тога да значајан број пензионера није остварио исплату свих доспелих пензије у периоду обуставе па до поновне успоставе исплате. Према подацима изнетим од стране Мировинског фонда Републике Хрватске, а на основу званичне евидениције преко 12.000 пензионера је погођено овим проблемом.

1.1.6 Обнова имовине

Обнову кућа не прати одговарајуће улагање у развој претежно руралних подручја, која су економски неразвијена и девестирана. Сама обнова кућа, без програма економске подршке реинтеграцији кроз отварање нових радних места, укључујући и обнову и изградњу неопходне инфраструктуре, не може осигурати одрживост повратка. Због непостојања

егзистенцијалних услова за одржив повратак, многи власници обновљених кућа не живе стално у тим објектима. Позивом на околност сталног непреливања у обновљеном стамбеном објекту надлежно јавно тужилаштво у Републици Хрватској све чешће покреће судски поступак против избеглица, власника обновљеног стамбеног објекта ради повраћаја средстава за обнову са припадајућом законском каматом и уз накнаду парничних трошкова, и то под претњом извршења, дакле, губитка стамбене имовине. Још се чека на око 2.500 нерешених захтева у другом степену.

1.1.7 Учешће у процесу приватизације

Избеглице из Републике Хрватске, за разлику од осталих хрватских грађана, у потпуности су искључене из учешћа у приватизацији друштвених, државних и јавних предузећа, у чијем су развоју једнако учествовали.

1.1.8 Статус боравка и држављанства за повратнике

Значајан број повратника који немају хрватско држављанство, приликом повратка у Републику Хрватску третирају се као страни држављани који подлежу компликованој и скупој процедури признавања статуса странца са привременим или сталним боравком у Републици Хрватској. Проблем представљају прописи Републике Хрватске приликом чијег доношења није уважена чињеница да се ради о грађанима који су пре распада Социјалистичке Федеративне Републике Југославије живели у Републици Хрватској.

1.1.9. Питање несталих особа

Процес ексхумације и идентификације ексхумираних тела се одвија изузетно споро, што за породице несталих и погинулих особа додатно ствара бол. И после две и по деценије од престанка ратних сукоба они не знају судбину својих најмилијих.

1.2. Повратак у Босну и Херцеговину

Упркос видљивим успесима реституције имовине у Босни и Херцеговини, остало је да се заврши процес обнове укључујући и обнову инфраструктуре и успостављање механизма за компензацију уништене, а необновљене имовине. Осим обнове стамбених јединица, веома важно питање јесте и електрификација повратничких насеља као и обнова комуналне и социјалне инфраструктуре. У Федерацији још увек постоје општине где не постоји потребна инфраструктура да би људи у обновљеним кућама могли живети (није омогућен прилаз тим кућама, недостају вода, струја, дом здравља). Компензација за уништене непокретности је до данас остала недоступна у пракси јер још увек постоји отпор увођењу формалног компензацијског механизма због великих трошкова и оптерећења које би сваки облик компензације изазвао за државни буџет.

1.3 Анализа успешности спровођења мера из Стратегије:

- јачање државне подршке остваривању права избеглица у земљама порекла ради стварања повољних услова за одржив повратак и реинтеграцију избеглица праћењем примене свих релевантних међудржавних споразума и појачаном државном активношћу на међународном и међудржавном плану;

Процес регионалне сарадње је допринео решавању појединих отворених питања са Републиком Хрватском кроз регионалну и билатералну сарадњу, коју у протеклом периоду нису реметила политичка питања, посебно кад је реч о размени података о лицима која аплицирају за решавање стамбеног питања како би се избегли дупли корисници, олакшане процедуре за прибављање докумената, поново отворен рок за подношење захтева за стамбено збрињавање у Републици Хрватској, омогућен откуп стамбених јединица из програма стамбеног збрињавања, убрзан поступак конвалидације радног стажа, започета исплата девизне штедње.

Истичемо да Регионални стамбени програм није примарно изградња стамбених јединица, већ је битно осигурање одрживости самог Регионалног стамбеног програма. Приступ стеченим правима, а пензије јесу стечена права, и њиховом загарантованом исплатом осигурава се одрживост како повратка, тако и интеграције у држави уточишта.

У циљу проналажења ефикасних решења за проблем исплате доспелих а неисплаћених пензија, на иницијативу представника Републике Србије, у оквиру Регионалног процеса за решавање проблема избеглица, формирана је посебна експертска радна група за решавање овог проблема. Експертска радна група образована је почетком 2011. године од представника релевантних институција Републике Србије и Републике Хрватске. У току рада ове групе затражено је и прибављено позитивно мишљење експертске мисије финансиране од стране Европске уније што није довело до проналажења решења овог питања. Напомињемо да надлежни органи тј. тела за везу (Републички фонд за пензијско и инвалидско осигурање и Хрватски завод за пензијско осигурање) одржавају састанке ради праћења спровођења билатералног споразума о социјалном осигурању између СР Југославије и Републике Хрватске. И након седам одржаних састанака и једне експертске мисије, рад експертске радне групе није дао резултате. На жалост проблем је до данас остао нерешен.

Комесаријат сматра да је важно да се даљи преговори и евентуално постигнути резултати везују за оквир Регионалног процеса јер то омогућава редовно извештавање о адекватности и динамици понуђених решења у оквиру Регионалног координационог Форума и других структура Регионалног процеса чији су учесници и представници међународних организација у региону.

Потребно је истаћи да се у Одговору Међународне организације рада (МОП)² на који се позива Хрватска, на приговор против Хрватске због неисплаћених пензија који је поднело Удружење синдиката пензионера Србије, не помињу лица, која су хрватски пензионери и чију исплату пензија није преузела Србија (иако су боравили у Србији током спорног периода), као ни лица која од августа 1995. године ни од једног фонда (ни „парафонда“ основаног на подручју под заштитом Уједињених нација) нису примала пензије. МОП се само изјашњавао о лицима која су привремено добијала пензије од Србије иако су доприносе

² www.ilo.org > meetingdocument > wcms_559242

уплаћивале у хрватски пензиони фонд. Исто тако, МОР се само изјашњавао о лицима, која су у континуитету добијала пензије од „парафонда“, а затим наставила, као до 1991. године, да добијају пензије од хрватског пензионог фонда.

Што се тиче пензионера са окупираних подручја, МОР констатује да се ради о врло осетљивом питању, које се може расправити само од случаја до случаја, за шта МОР не може бити надлежан (у смислу права појединца). Међутим МОР, закључује да су државе чланице дужне да пруже узајамну помоћ по овом питању.

Комесаријат за избеглице и миграције у протеклом периоду имао је добру сарадњу из делокруга своје надлежности са представницима Министарства за људска права и избјеглице БиХ, као и са представницима Министарства за избеглице Републике Српске у проналажењу решења за избегла лица из Босне и Херцеговине које бораве у Републици Србији.

Кад је реч о примени региоиналних и билатералних споразума посебно напомињемо Општи оквирни споразум за мир у Босни и Херцеговини, (Дејтонски мировни споразум 1995), који садржи укупно 11 анекса. На основу Анекса 7. спроведена је стамбено имовинска реституција и омогућен је неометан приступ свим стеченим правима што је директно утицало на успешност процеса повратка, као и на обим трајних решавања проблема избеглица из Босне и Херцеговине. Успешно су спроведени програми реституције одузете приватне имовине и реституције станарских права. Упркос видљивим успесима, остало је да се заврши процес обнове укључујући и обнову инфраструктуре и успостављање механизма за компензацију уништене, а необновљене имовине.

Босна и Херцеговина је донела и Ревидирану стратегију за provedбу Анекса 7. Дејтонског споразума. Поред Стратегијом већ утврђених циљева као што су: довршење процеса повратка избеглица из БиХ и расељених особа у БиХ; реализовање поврата имовине и станарских права; довршење процеса реконструкције стамбених јединица за потребе повратка; осигурање услова одрживог повратка и процеса реинтегрисања у БиХ, а предвиђено је и остваривање права на надокнаду штете.

- јачање дипломатске активности усмерене према међународним организацијама ради добијања подршке за проналажење и примену механизма у заштити и остваривању припадајућих права, у складу са принципима заштите људских права.

Република Србија редовно извештава о положају и проблемима избеглица из Хрватске и Босне и Херцеговине које су нашле уточиште у Србији. То су Извршни комитет УН, Савет за људска права УН, Генерална Скупштина УН, Имплементациони састанак људске димензије ОЕБС-а, итд. Отворена питања и приступ правима у државама порекла су на агенди ових догађаја, ради информисаности шире јавности и лобирања за помоћ у решавању проблема. Регионални стамбени програм за решавање стамбених потреба избеглица под називом „Трајна решења за избеглице и расељена лица – сарадња држава у региону“, резултат је снажне дипломатске активности државе Србије, а подржан је од стране УНХЦР-а, ОЕБС-а, и БПРМ-а.

Снажну дипломатску активност Србије изазвала је Препорука Високог комесара УН за избеглице (УНХЦР) из априла 2014. године да се избеглицама из Републике Хрватске укине избеглички статус донесена без консултација са државама чланицама УН и уз изричито противљење Републике Србије, као земље са највећим бројем избеглица из Републике Хрватске. Тада их је у Србији боравило 41.861.

Министарство спољних послова Републике Србије је том приликом изразило дубоко незадовољство због доношења те препоруке. Република Србија је у више наврата на

највишим нивоима у УН изразила недвосмислено неслагање са иницијативом УНХЦР за доношење неутемељене и очигледно политичке одлуке, с обзиром на то да нису омогућена одржива решења за положај избеглица, посебно за њихов одржив повратак у Републику Хрватску. Према правилима УНХЦР-а, приликом доношења одлука о укидању избегличког статуса морају бити консултоване заинтересоване државе. Према истим правилима УНХЦР-а, терет потврђивања да су фундаментално, стабилно и трајно промењене околности у земљи порекла избеглица лежи на држави пријема.

УНХЦР се не само у потпуности оглушио о сопствена правила, већ је, иако хуманитарна агенција, занемарио стварни положај избеглица из Републике Хрватске. Таква једнострана одлука је без преседана у досадашњој пракси УНХЦР, која се увек заснивала на консензусу заинтересованих држава о питањима овакве тежине. Република Србија је тада јасно рекла да не прихвата препоруку УНХЦР-а и да ће наставити да пружа пуну заштиту и помоћ свим избеглицама на својој територији дајући, као и до сада, максимални допринос стварању трајних и одрживих решења за њихов положај. Такав став заступамо и данас.

У више наврата Република Србија је апеловала да међународна заједница још једном сагледа овај озбиљан проблем и утиче на одлагање примене Клаузуле, јер су више од две и по деценије сведоци проблема са којима се сусрећу Срби у Хрватској, посебно Срби повратници. На жалост Клаузула је ступила на снагу 2018. године, али не и за избеглице из Босне и Херцеговине.

- јачање државних програма материјалне подршке повратницима и повратничким заједницама у Републици Хрватској и Босни и Херцеговини.

Комесаријат на годишњем нивоу издваја значајна финансијска средства, до десет милиона динара, намењена помоћи повратницима и повратничким заједницама у Републици Хрватској и Босни и Херцеговини, кроз пакете економског оснаживања, пољопривредне механизације, сетвеног материјала, кошница, кућанских апарата, итд.

Комесаријат је у протеклих шест (6) година из буџетских средстава издвојио средства у износу од 58.480.985,00 РСД за подршку повратничким заједницама и самим повратницима, чиме је подржано 3.928 породица. Комесаријат је у наведеном периоду подржао 81 повратничку породицу кроз помоћ у превозу ствари и људи до места порекла и обезбеђивања пратње до граничног прелаза са Босном и Херцеговином и Републиком Хрватском. Запажен је значајан пад интереса за повратак, па просечно годишње Комесаријат организује превоз селидбених ствари за око 15 породица у државе порекла.

Напомињемо да дуги низ година Комесаријат за избеглице и миграције Републике Србије има добру сарадњу са Српским народним вијећем, а последњих година и са Заједничким вијећем општине Вуковар.

3. Стратешки циљ 2: Обезбеђивање потребних услова за остваривање равноправности избеглица које су одлучиле да живе у Републици Србији и њихово интегрисање у локалну заједницу.

После распада бивше СФРЈ и конфликта који су уследили деведесетих година прошлог века, уточиште је у Републици Србији потражило преко 600.000 избеглица из бивших република СФРЈ и преко 200.000 интерно расељених лица са Косова и Метохије. Почетком 2015. године у Републици Србији било је 43.764 избеглих и 204.049 интерно расељених лица.

2.1. Држављанство и статусна питања

Када се разматра овај стратешки циљ потребно је обратити пажњу на статусна права избеглица, у првом реду право на држављанство. Стицање држављанства Републике Србије представља предуслов, у формалном, али и у суштинском смислу за интеграцију избеглица у Републику Србију и остваривање пуне равноправности са осталим грађанима Републике Србије. Питање држављанства се може сматрати највећим делом решеним. Закон о држављанству Републике Србије („Службени гласник РС”, бр. 135/04, 90/07 и 24/18), прописује олакшане услове на основу којих избеглице могу стећи држављанство Републике Србије. Притом није потребно одрицање од држављанства друге државе, бивше републике СФР Југославије, што је од значаја за даље остваривање права у држави пребивалишта пре ратних дешавања. Осим тога држављанство Републике Србије може стећи и лице које је припадник српског народа и Републику Србију сматра својом државом.

Као проблем који је имао један број избеглица је јединствени матични број грађана (ЈМБГ), који је посебно изражен код пријема у држављанство Републике Србије. Иако полицијске станице преузимају ЈМБГ који је додељен у републици у којој је избегло лице имало пребивалиште, један број избеглица није могао да докаже који му је ЈМБГ у републици из које је избегао додељен (нестали документи). У том случају полицијске станице додељују ЈМБГ, чиме овај проблем у идентификацији и даљем исходавању личних докумената постаје решен. Сматрамо да је добро решење што сходно Закону о матичним књигама („Службени гласник РС”, бр. 20/09, 145/14 и 47/18) избеглице чињеницу рођења или венчања која се десила у Републици Хрватској или Босни и Херцеговини, сада могу верификовати уписом код надлежне матичне службе према њиховом садашњем пребивалишту. Тако, могу увек прибавити изводе из матичних књига рођених или венчаних, на исти начин као и лица рођена или венчана у Републици Србији. Наравно, од великог значаја је и електронско вођење матичних књига тако да се изводи из матичних књига могу прибавити било где на територији Републике Србије, а не само у месту где је чињеница уписана у матичне књиге извршена.

У даљем периоду можемо очекивати да ће већина лица која се не определи за повратак исходovati држављанство Републике Србије, личну карту и остала потребна документа. Како би се избегло плаћање виших износа такси за пријем у држављанство који постоји уколико се пријем не врши по основу статуса избеглог лица, овај статус се и не укида самим пријемом у држављанство Републике Србије, већ само на захтев странке која и покрене поступак пријаве пребивалишта у Републици Србији.

2.2. Запошљавање и право на рад

Избегла лица имају приступ тржишту рада у Републици Србији. Запошљавање као један од проблема избеглица препознато је и Националном стратегијом запошљавања 2011-2020. У том циљу у складу са потребама тржишта рада, потребно је и за избелице, као осетљиву групу, спроводити програм социјалног предузетништва и програме доквалификације и преквалификације. Избеглицама државни органи нису доступни за рад јер је исто условљено држављанством Републике Србије, али са интеграцијом (стицањем држављанства) избеглица који се не определе за повратак у земљу порекла, овај проблем ће бити решен. Избеглице се могу пријавити на евиденцију Националне службе за запошљавање као незапослена лица.

2.3. образовање

Избеглицама је доступно основношколско, средњешколско и високо образовање. Напомињемо да је дуг временски период условио да готово да нема лица која се школују а у статусу избеглице су, јер су то лица која су рођена у Републици Србији. Међутим ова лица понекад потичу из избегличких породица, тако да је овде важан социјални моменат у приступу образовању јер се ради о осетљивим друштвеним групама. Управо као припадницима друштвено осетљивих група деци из избегличких породица, као и интерно расељеним лицима, ученика или студената, обезбеђује се смештај у ученичке или студентске домове под повољнијим условима што олакшава приступ школовању.

2.4. Здравствено осигурање

Закон о здравственом осигурању („Службени гласник РС”, број 25/19) омогућава избеглицама остваривање права из обавезног осигурања, које зависно од имовинског цензуса може бити и на терет буџета. У случају прихода које прелазе прописима утврђен износ избеглицама се уз плаћање доприноса омогућава укључивање у здравствено осигурање Републике Србије. Бивше избеглице које су примљене у држављанство Републике Србије и које су регулисале пребивалиште у Републици Србији, права из здравственог осигурања остварују као осигураници земаља са којима је закључен међународни уговор о социјалном осигурању. Избеглице које су примљене у држављанство Републике Србије, а не желе да одјаве пребивалиште из Републике Хрватске (хрватски пензионери одјавом пребивалишта из Хрватске губе најнижу пензију и добијају само основну, губе и давања по основу преостале радне способности и заштитног додатка, пребивалиште у Републици Хрватској је услов за остваривање права на обнову имовине и сл.), права из здравственог осигурања у Републици Србији могу да остваре као држављани Републике Србије који примају пензију или инвалиднину искључиво од иностраног носиоца осигурања док бораве или имају пребивалиште на територији Републике Србије.

2.5. Социјална заштита

Лица које су још увек у статусу избеглица у Републици Србији, немају право на новчану социјалну помоћ, с обзиром да је право на исто омогућено само лицима са регулисаним пребивалиштем и личном картом у Републици Србији. Међутим, без обзира што се ради о давањима која се односе на рањиве групе и која често зависе од имовинског цензуса, овај проблем ће бити у потпуности решен, када све избеглице, које се не определе за враћање у земљу порекла, а након пријема у држављанство Републике Србије у Републици Србији регулишу пребивалиште. На тај начин, ако се налазе у стању социјалне потребе, ће као и држављани Републике Србије са регулисаним пребивалиштем у Републици Србији, моћи да у потпуности остваре пун приступ правима из области социјалне заштите.

Овде ћемо споменути и право на новчану накнаду за помоћ и негу другог лица. Ради се о материји која не припада пензијском и инвалидском осигурању, али је прописима који су важили у бившој СФРЈ била регулисана прописима из ове области. Основни услов за стицање права на новчану накнаду за негу и помоћ другог лица, поред чињенице да лице не може самостално да обавља основне животне радње је и остварено право на пензију. У Републици Хрватској од 1. јануара 1999. године, ступио је на снагу Закон о мировинском осигурању, који више не утврђује постојање овог права. У Републици Србији ово право се

може остварити у складу са Законом о пензијском и инвалидском осигурању, уколико је лице остварило бар сразмеран део српске пензије и уколико испуњава услове у погледу здравственог стања. Уколико лице прима пензију искључиво од стране хрватског фонда, а стекне држављанство Републике Србије, по прописима о социјалној заштити, уз одређене услове може остварити ово право, у нижем износу и то као право из области социјалне заштите (надлежан је Центар за социјални рад).

2.6. Решавање стамбених питања

Проблем нерешених стамбених питања избеглица је делимично решен. Изузетан значај за даље решење овог питања има Регионални стамбени програм, који је увелико у току. Циљ је даље континуирано спровођење програма решавања стамбених питања избеглица, посебно најугроженијих категорија, заснован на јасно дефинисаним потребама, критеријумима и приоритетима и координисаној сарадњи.

2.7. Анализа успешности спровођења мера из Стратегије

Број избеглица се од првог Пописа 1996. године на коме је пописано 537.937 лица смањило за преко 95%. Крајем 2020. године број избеглица у Републици Србији је 25.794. Смањење броја избеглица углавном је резултат је интеграције у Републику Србију. Више од 65% лица стекло је држављанство Републике Србије што представља један од највећих процеса интеграције у Европи у последњих 20 година. Кроз процес повратка, који је са различитим успехом спровођен у Босни и Херцеговини и Републици Хрватској, број избеглица је смањен за још 22%. На тај број треба додати и око 5% лица која су отишла у треће земље.

Већина избеглица насељена је у градским срединама у Војводини и Београду. Годинама је све већи део избеглица гравитирао према великим градовима због лакше могућности за запошљавање, приступа здравственим услугама и школовања деце. За остале делове Србије које чешће насељавају вежу их породичне везе са лицима која су та подручја населили током протеклог века.

Број избеглих лица из Републике Хрватске и Босне и Херцеговине:

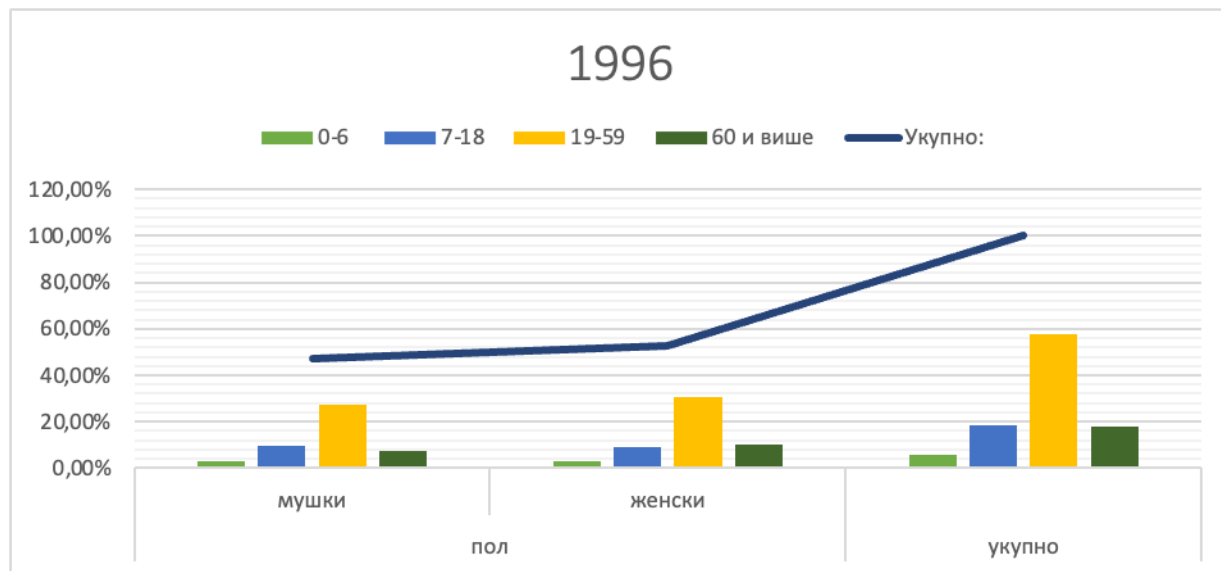
Година	1996	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Босна и Херцеговина	232.974	9.287	9.080	8.774	8.270	8.197	8.124
Република Хрватска	290.667	25.962	20.334	19.171	18.232	17.967	17.670
Укупно:	523.641	35.249	29.414	27.945	26.502	26.164	25.794

Чињеница да већи број избеглица на територији Републике Србије чине избеглице из Републике Хрватске, као и њихово оклевање да укину статус избеглице и узму лична

документа Републике Србије, у нади да ће им то помоћи да реше проблеме у обезбеђивању основних егзистенцијалних потреба или у процесу повратка или приликом интеграције
 Просечна величина избегличке породице је 3,5.

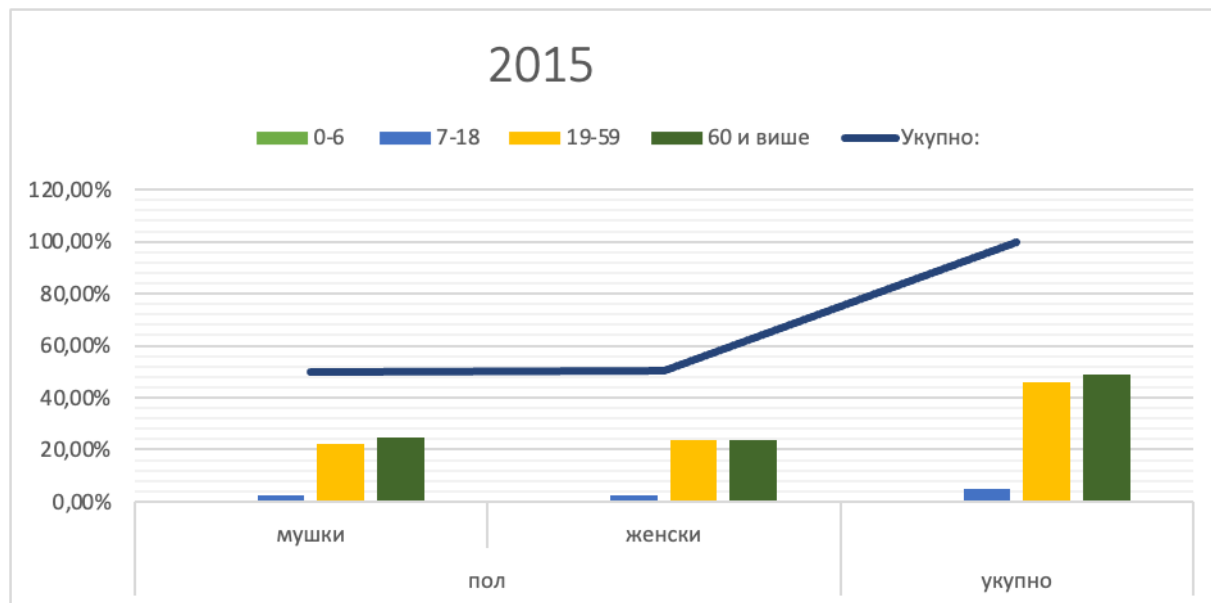
Старосна и полна структура по годинама:

Старосна структура – 1996.	пол		Укупно:
	мушки	женски	
0-6	2,95%	2,85%	5,80%
7-18	9,60%	9,08%	18,68%
19-59	27,09%	30,56%	57,65%
60 и више	7,47%	10,40%	17,87%
Укупно:	47,11%	52,89%	100,00%

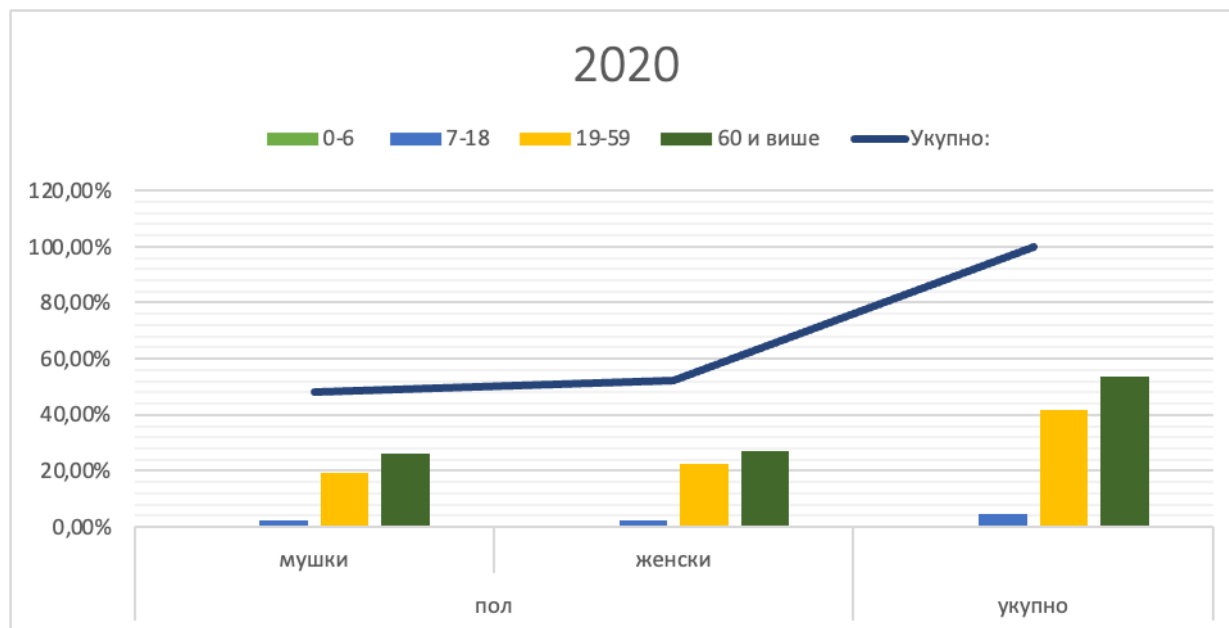

Старосна структура-2015.	пол		Укупно:
	мушки	женски	
0-6	0,09%	0,08%	0,17%
7-18	2,49%	2,65%	5,14%
19-59	22,33%	23,64%	45,97%
60 и више	24,88%	23,84%	48,72%

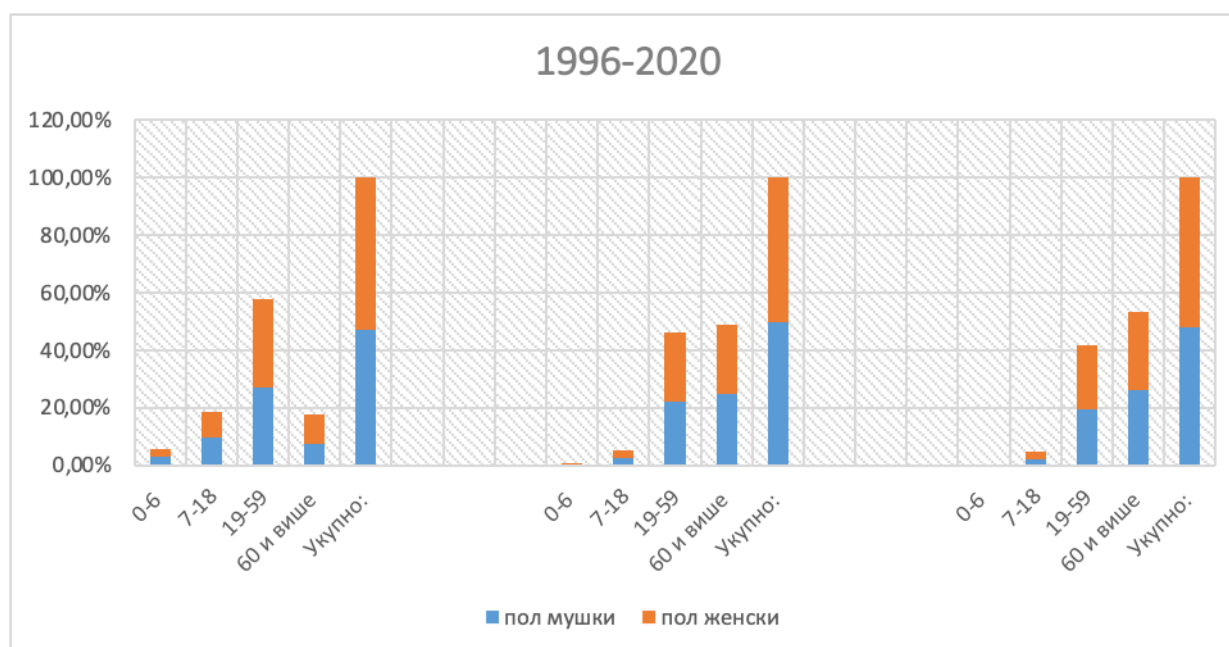
Укупно:	49,79%	50,21%	100,00%
----------------	---------------	---------------	----------------

Старостна структура-2020	ПОЛ		Укупно:
	мушки	женски	
0-6	0,04%	0,03%	0,07%
7-18	2,24%	2,55%	4,79%
19-59	19,33%	22,36%	41,69%
60 и више	26,34%	27,11%	53,45%
Укупно:	47,95%	52,05%	100,00%

Графички преглед смањења броја избеглица кроз године:

Када се од укупног броја лица којима је признат избеглички статус у Републици Србији, одузме број повратника у државе порекла, број лица која су отишла у треће земље добије се број од око 335.000 лица која су трајно остала у Републици Србији, што се и поклапа са бројем лица која су примљена у држављанство Републике Србије. То је око 96.000 породица. Од тог броја, у потреби је трећина, односно око 32.000 породица које нису биле у могућности да саме реше своје стамбено питање.

Од тог броја кроз програме финансиране из буџета Републике Србије или кроз програме који су финансирани донатори 18.000 породица је решило своје стамбене потребе, односно више од 56%.

Избеглице - број по окрузима/годинама							
Редни број	ОКРУЗИ	2015	2016	2017	2018	2019	2020
С Р Б И Ј А У К У П Н О		43763	35295	29457	27802	26409	25952
1	СЕВЕРНО-БАЧКИ	1269	1088	865	840	818	806
2	СРЕДЊЕ-БАНАТСКИ	1458	1203	818	803	771	765
3	СЕВЕРНО-БАНАТСКИ	529	464	301	299	290	283
4	ЈУЖНО-БАНАТСКИ	1936	1565	1189	1159	1122	1099
5	ЗАПАДНО-БАЧКИ	2809	2410	2081	2022	1919	1855
6	ЈУЖНО-БАЧКИ	7018	5983	4904	4695	4533	4429
7	СРЕМСКИ	6582	5359	4589	4180	4012	3932
ВОЈВОДИНА УКУПНО		21601	18072	14747	13998	13465	13169
8	МАЧВАНСКИ	2737	2339	2152	2110	1965	1914
9	КОЛУБАРСКИ	533	402	337	323	305	298
10	ПОДУНАВСКИ	666	515	382	361	329	314
11	БРАНИЧЕВСКИ	698	548	433	418	395	384
12	ШУМАДИЈСКИ	888	644	537	521	495	491
13	ПОМОРАВСКИ	721	555	441	430	399	380
14	БОРСКИ	308	215	176	164	156	152
15	ЗАЈЕЧАРСКИ	328	244	208	199	191	182
16	ЗЛАТИБОРСКИ	617	479	428	419	394	387
17	МОРАВИЧКИ	638	465	375	358	344	336
18	РАШКИ	576	438	377	364	349	334
19	РАСИНСКИ	436	300	230	226	211	203
20	НИШАВСКИ	550	421	375	360	344	333
21	ТОПЛИЧКИ	153	112	97	93	88	87
22	ПИРОТСКИ	117	92	81	71	67	64
23	ЈАБЛАНИЧКИ	197	155	133	131	124	122
24	ПЧИЊСКИ	127	94	85	83	82	82
УЖА СРБИЈА УКУПНО		10290	8018	6847	6631	6238	6063
25	КОСОВСКИ	20	14	12	12	10	9
26	ПЕЊКИ	0	0	0	0	0	0
27	ПРИЗРЕНСКИ	0	0	0	0	0	0

28	КОСОВСКО	107	91	86	85	80	76
29	КОСОВСКО-ПОМОРАВСКИ	0	2	1	1	0	0
КИМ УКУПНО		127	107	99	98	90	85
30	БЕОГРАД УКУПНО	11745	9098	7764	7075	6616	6635

Држављанство и статусна питања:

У вези са приступом и остваривањем права, како у Републици Србији, тако и у земљу порекла, у периоду од 1. јануара 2015. године, до 31. децембра 2020. године, у Републици Србији, укупно 5.782 избеглице укинуло је избеглички статус у сврху регулисања личне карте и пребивалишта у Републици Србији, док је у наведеном периоду свега 10 избеглица укинуло избеглички статус због повратка у државу порекла...

У вези са недостајућим документима из државе порекла, Комесаријат је кроз остварену сарадњу са Хуманитарним центром за толеранцију и интеграцију из Новог Сада (ХЦИТ) у извештајном периоду помогао у прибављању недостајуће документације свим лицима која су се у вези са наведеним проблемом и обратила, на начин што службеници ХЦИТ-а по у Републици Србији овереном овлашћењу о заступању, за заступана лица из државе порекла прибављају недостајућу документацију (изводе из матичних књига, уверења о држављанству и др..)....

Запошљавање и право на рад:

- Повећати запосленост избеглица у Републици Србији, водећи рачуна посебно о родној равноправности и потребама особа са инвалидитетом

Избеглице у Републици Србији су у погледу права на рад у великој мери изједначене са грађанима у Републици Србији. Оне радну књижицу могу отворити на основу избегличке легитимације, пријавити се као незапослено лице у Националној служби за запошљавање, приступити свим програмима активне политике запошљавања, и конкурисати за слободна радна места, осим када је држављанство неопходан услов учешћа на конкурсима. Таква ситуација је створена применом одредаба Закона о избеглицама.

Према истраживању „Анализа стања и потреба избегличке популације”, стопа незапослености међу избеглицама износи 33%, што је знатно више него у домаћој популацији.

Национална стратегија запошљавања за период од 2011. до 2020. године, препознаје неповољан положај избеглица и интерно расељена лица на тржишту рада“.

Избеглицама су доступне све мере које подстичу запошљивост и бољи приступ тржишту рада али то очигледно није довољно како би стопа незапослености била мања.

Упркос напорима да се афирмише социјално предузетништво оно још увек запошљава нешто око 0,6% активног становништва. Иако је заједничка карактеристика свих социјалних предузетника нове генерације је врло изражена тежња за постизањем економске самосталности и одрживости, уз задржавање социјалне мисије као што је пружање социјалних услуга, решавање проблема маргинализованих група, еколошких питања или развој нових пословних модела. Овај модел није у већој мери обухватио теже запошљиве категорије становништва које нису конкуренте на тржишту рада.

Комесаријат за избеглице и миграције је у протеклих пет година помогао развој предузетништва доделом пакета за економско оснаживање у вредности од 200.000 РСД, мада у последње две године знатно мање јер су средства преусмерена на стамбено збрињавање, будући да ДА пакети нису довољни за економску одрживост у дужем периоду

али свакако јесу подстицај економском осамостаљивању избегличких породица. Осим овог вида помоћи Комесаријат се није активно бавио промовисањем активне политике запошљавања међу избеглицама јер незапослене избеглице имају приступ НСЗ и могу да буду укључени у програме НСЗ које подстичу запошљавање. Иако је потражња на тржишту рада показала да постоји потреба за одређеним образовним профилима Комесаријат је у сарадњи са неким ЈЛС покушао да учествује у програмима преквалификације али није било много заинтересованих што је условило изостанак овог вида подстицаја. Приступ избеглица које имају држављанство финансијским услугама се одвија у постојећем правном оквиру и Комесаријат не може имати утицај на одобравање одређених кредитних производа у циљу подстицања развоја малих и средњих предузећа и samozapošljavanja избеглица.

Образовање:

- Укључити најосетљивије категорије избеглица у све нивое образовања као и локално становништво.

Законом о избеглицама изједначена су права деце домицилног становништва и деце избеглица. Наиме, за све је обавезно основно образовање, средње и више је према склоностима, могућностима, тј условима и критеријумима који важе за сву децу. Не постоји позитивна дискриминација. Деца и млади са статусом избеглице под једнаким условима као и домицилно становништво конкуришу за смештај у дом или доделу стипендије и углавном се бодују приходи и успех у претходном школовању. Занемарљив број деце је по основу избегличког статуса родитеља добило статус избеглице у периоду од 2015-2020. године.

Здравствено осигурање:

- Подржати и афирмисати мере здравствене заштите према најугроженијим категоријама избеглица у Републици Србији ради повећаног обухвата тих група услуга здравствене заштите у Републици Србији

Избеглице су у потпуности изједначене у приступу правима из здравствене заштите као и домицилно становништво.

Социјална заштита:

- Омогућити избеглицама које су у стању социјалне потребе остваривање права и услуга социјалне заштите у ширем обиму у односу на постојећи обим

КИРС је избеглицама које су у стању социјалне потребе помогао у остваривању права и услуга социјалне заштите кроз саветодане активности, давао сагласност за смештај у установе социјалне заштите и сносио трошкове боравка корисника а по потреби давао правну помоћ корисницима.

У протеклом периоду из средстава Регионалног стамбеног програма (РСП), Комесаријат је за 218 породица обезбедио проширено право из социјалне заштите тако што им је омогућено становање у оквиру пројекта Социјално становање у заштићеним условима (ССЗУ).

Комесаријат је из РСП обезбедио средства за ССЗУ за 218 породица и то:

ТАЛАС	ЈЛС	бр. станова	намена
2.	Сремска Митровица	40	ССЗУ
4.	Врњачка Бања	8	ССЗУ
	Неготин	2	ССЗУ
	Сомбор	10	ССЗУ
5.	Стара Пазова	29	ССЗУ
	Крушевац	10	ССЗУ

Крупањ	5	ССЗУ
Ниш	15	ССЗУ
Лозница	30	ССЗУ
Сремски Карловци	4	ССЗУ
Жабари	12	ССЗУ
Мало Црниће	6	ССЗУ
Мионица	7	ССЗУ
Ириг	13	ССЗУ
Ваљево	20	ССЗУ
Нови Пазар	7	ССЗУ

218

У објектима намењеним ССЗУ живе корисници који не могу да добију други вид стамбеног решења и овај вид стамбеног збрињавања из донаторских средстава ће се наставити и у наредном периоду за све ЈЛС које покажу интерес да на овакав начин збрину кориснике.

На жалост иако постоји потреба за смештајем лица са инвалидитетом, тешко хронично оболелих лица (са психијатријским обољењима) и лица са дијагностикованим менталним сметњама и установама социјалне заштите још су постојећи капацитети мали како би се изашло у сусрете потребама корисника па је потребно радити на изналажењу модалитета за проширење капацитета јер се ради о хроничним болесницима где се не може очекивати значајно побољшање болести.

Решавање стамбених питања:

- Континуирано спровођење програма решавања стамбених питања избеглица, посебно најугроженијих категорија, заснован на јасно дефинисаним потребама, критеријумима и приоритетима и координисаној сарадњи националних, локалних и међународних субјеката и покренути његову примену.

У складу са исказаним потребама ЈЛС за трајно решавање стамбеног питања избеглица које бораве на њиховој територији, Комесаријат обезбеђује средства за обезбеђивање:

- стамбених јединица у закуп са могућношћу куповине;
- сеоских кућа са окућницом (СК);
- пакета грађевинског материјала (ГМ) за завршетак започете градње или адаптацију не условних објеката у власништву ових лица;
- доделом монтажних кућа (МК) лицима која имају у својини парцеле на којима је дозвољена индивидуална стамбена изградња као и
- социјално становање у заштићеним условима, како из буџетских средстава Комесаријата тако и из средстава донатора.

Стамбени проблеми избеглица решавају се и из средстава одобрених законом о буџету на размену Комесаријату за избеглице и миграције, а у складу са Уредбом о утврђивању програма коришћења средстава за решавање стамбених потреба и друге програме интеграције избеглица коју Влада Републике Србије, доноси на предлог Комесаријата за избеглице и миграције за сваку буџетску годину.

У периоду од 2015-2020 из буџетских средстава обезбеђена су средства за потребе стамбеног збрињавања избеглица у укупном износу од **1.176.074.550 РСД** за **1.390 ГМ** и **307 СК**.

СТАМБЕНА РЕШЕЊА: ИЗБЕГЛИЦЕ			
КОМПОНЕНТА	Комесаријат	ЈЛС	УКУПНО:
ГМ	1.258	132	1.390
СК	279	28	307
УКУПНО	1.537	160	1.697

БУЏЕТСКА СРЕДСТВА: ИЗБЕГЛИЦЕ			
КОМПОНЕНТА	Комесаријат	ЈЛС	УКУПНО
ГМ	691.941.500	66.733.550	758.675.050
СК	384.556.000	32.843.500	417.399.500
УКУПНО	1.076.497.500	99.577.050	1.176.074.550

Регионални стамбени програм заједнички је вишегодишњи програм Републике Србије, Босне и Херцеговине, Републике Црне Горе и Републике Хрватске, који има за циљ да обезбеди трајна стамбена решења за најугроженије избегличке породице у ове четири земље. Спроводи се уз подршку ОЕБС-а и УНХЦР-а, а финансиран је првенствено донаторским средствима и то Европске уније, која је и највећи донатор, Сједињених Америчких Држава, Немачке, Норвешке, Италије, Швајцарске, Данске, Турске, Луксембурга, Шпаније, Кипра, Чешке, Мађарске, Румуније и Словачке. Фондом РСП-а управља Банка за развој Савета Европе.

До сада је средствима добијеним из РСП-а обезбеђено: **5.276** стамбених решења за најугроженије избеглице.

РЕГИОНАЛНИ СТАМБЕНИ ПРОГРАМ ДОДЕЉЕНА СТАМБЕНА РЕШЕЊА	
ТИП РЕШЕЊА	БРОЈ ДОДЕЉЕНИХ РЕШЕЊА
ГРАЂЕВИНСКИ МАТЕРИЈАЛ	1.954
МОНТАЖНЕ КУЋЕ	290
СЕОСКЕ КУЋЕ	1.365
СТАНОВИ	1.667
УКУПНО:	5.276

Кроз РСП обезбеђена су средства у висини од **165.237.148,00 ЕУР** од чега је национална контрибуција: **30.692.425,00 ЕУР**.

	Потпројекат:	вредност потпројеката	Бесповратна средства (РХП фонд)	Национална контрибуција
	АНЕКСИ ГА ОКТОБАР 2020	СРБ1	1.900.329,00	1.719.834,00
СРБ2		12.870.583,00	11.218.583,00	1.652.000,00
СРБ3		14.630.692,00	10.417.124,00	4.213.568,00
СРБ4		17.731.635,00	15.724.525,00	2.007.110,00
СРБ5		51.415.697,00	38.186.261,00	13.229.436,00
СРБ7		8.359.521,00	8.359.521,00	-
СРБ8		30.291.316,00	24.612.500,00	5.678.816,00
СРБ9		28.037.375,00	24.306.375,00	3.731.000,00
УКУПНО: СРБ 1-9		165.237.148,00	134.544.723,00	30.692.425,00

У извештајном периоду затворено је 11 колективних центара и трајно збринато 897 избегла и интерно расељена лица.

Комесаријат за избеглице и миграције даје активну подршку изради ЛАП-а у периоду 2015.-2020. Комесаријат је радио на даљем унапређењу локалног акционог планирања, у сарадњи са јединицама локалне самоуправе и донаторима и пружао стручну помоћ радним тимовима јединица локалне самоуправе при изради документа. Обуком за иновирање и израду новог локалног акционог плана обухваћено је 157 локалних самоуправа. Подршку су нам пружили Дански савет за избеглице, Организација за европску безбедност и сарадњу и Међународна организација за миграције.

Већина јединица локалне самоуправе је усвојила или је у поступку израде трећег акционог плана који су одраз исказаних потреба корисника на локалу, али и могућности за њихово решавање. Посебан акценат је стављен на демографску ситуацију, тј. популациону политику и мере које су специфичне за сваку јединицу локалне самоуправе.

Локално акционо планирање је дало позитивне резултате у свим јединицама локалне самоуправе, јер је као оперативни документ био основа за систематско ажурирање података, како потреба, тако и резултата планираних циљева за унапређење положаја избеглица, интерно расељених лица и осталих мигрантских група.

4. Стратешки циљ 3: Побољшати животне услове најугроженијих категорија интерно расељених лица, појединаца и породица, тако да остварују приступ правима, услугама и ресурсима, у складу са законом, као и други грађани и да решавају своја основна животна питања.

3.1. Документација и статусна питања:

Република Србија настоји да свим интерно расељеним лицима олакша приступ документима усвајањем релевантних прописа и подизањем капацитета органа надлежних за издавање докумената.

Измештање матичних служби са АП Косова и Метохије омогућило је интерно расељеним лицима одмах након јуна 1999. године приступ документима. Тако су матичне књиге које садрже податке о рођењу, браку, смрти и држављанству у јуну месецу са територије АП Косово и Метохија пренете на више локација у централној и јужној Србији. Међутим, изван број матичних књига, досијеа и других службених евиденција органа управе Републике Србије остао је у АП Косово и Метохија или је уништен, односно изгубљен, тако да се изван број интерно расељених лица суочио са проблемом прибављања докумената.

Законом о матичним књигама послови вођења матичних књига и решавања у првостепеном управном поступку за подручје АП Косово и Метохија поверени су граду Нишу (за град Приштину и општине: Подујево, Глоговац, Обилић, Липљан и Косово Поље), граду Крагујевцу (за општине: Пећ, Исток и Клина), граду Краљеву (за општине: Косовска Митровица, Србица, Зубин Поток, Вучитрн, Звечан и Лепосавић), граду Крушевцу (за општине: Призрен, Ораховац, Сува Река и Гора), граду Јагодини (за општине: Ђаковица и Дечани), граду Врању (за општине: Гњилане, Витина, Косовска Каменица и Ново Брдо) и граду Лесковцу (за општине: Урошевац, Качаник, Штимље и Штрпце). Наведене послове извршава градска управа. Међутим, удаљеност надлежних градских управа и недостатак финансијских средстава, проблеми су који интерно расељеним лицима отежавају прибављање различитих докумената.

Крајем 2013. године, Централни систем за електронску обраду и складиштење података и чување другог примерка матичних књига је постао функционалан, а процес дигитализације измештених матичних књига са АП Косова и Метохије је у току, што је у великој мери олакшало приступ документима интерно расељеним лицима.

Законом о матичним књигама („Службени гласник РС”, бр. 20/09, 145/14 и 47/18) омогућава се упис чињенице рођења и смрти и после протекла рока за пријаву, односно накнадни упис чињенице рођења и смрти у матичне књиге, као и обнова уписа чињенице рођења, закључења брака и смрти које су биле уписане у уништене или нестале матичне књиге. Лица која подносе захтеве за обнову уписа у матичну књигу прилажу потребне јавне исправе (извод из матичне књиге рођених, извод из матичне књиге венчаних, извод из матичне књиге умрлих или друге исправе које доказују одређену чињеницу која се уписује у матичну књигу). У случају да лице које захтева обнову уписа није у могућности да приложи доказе да је било уписано у одређену матичну књигу, а орган управе не може те податке да прибави по службеној дужности према прописима који уређују област матичних књига, странка се упућује да поднесе тужбу надлежном суду ради утврђивања одговарајућих чињеница, а када добије правноснажну судску одлуку о томе, уписује се у одговарајућу матичну књигу. Законом о ванпарничном поступку („Службени гласник СРС”, бр. 25/82 и 48/88 и „Службени гласник РС”, бр. 46/95 – други закон, 18/05 – други закон, 85/12, 45/13 – други закон, 55/14, 6/15 и 106/15 – други закон) прописан је и поступак утврђивања времена и места рођења лица која нису уписана у матичне књиге. Тиме се допринело решавању проблема лица која нису уписана у матичну књигу рођених и немају документа. Споразум о разумевању, који су у априлу 2012. године потписали Министарство правде, Заштитник грађана и Високи комесеријат Уједињених нација за избеглице (УНХЦР), је посебно допринео решавању проблема у вези са прибављањем докумената.

Проблеми са којима се суочавају интерно расељена лица у прибављању докумената односе се на: прибављање докумената из измештених евиденција са територије АП Косово и Метохија који се сада налазе на територији Републике Србије ван АП Косово и Метохија; прибављање докумената из евиденција које су остале у АП Косово и Метохија и њихово важење; уважавање чињенице боравишта за приступ одређеним правима.

У односу на процену потреба интерно расељених лица из 2011. године, која је показала је да личну карту или извод из матичне књиге рођених не поседује 8% расељених лица, док оба документа нема 2,3%, данас је ситуација знатно другачија, тако да је број правно невидљивих лица значајно смањен, а такође знатно је и олакшано прибављање докумената тој категорији лица, што је предуслов за остваривање свих других права. Овај проблем је углавном и данас присутан код припадника ромске популације.

Интерно расељена лица од 2005. године, на основу одговарајућих исправа којима доказују свој статус имају могућност плаћања за 70% умањених републичких административних такси за прибављање извода из матичних књига, а Законом о републичким административним таксама („Службени гласник РС”, бр. 43/03, 51/03, 61/05, 5/09, 54/09, 50/11, 93/12, 65/13 – други закон, 83/15, 112/15, 113/17, 3/18 – исправка, 86/19 и 90/19 – исправка) предвиђени су услови када такса не мора да се плати (члан 19. Закона).

Деци из популације интерно расељених лица, иако не поседују извод из матичне књиге рођених, дозвољен је упис у основне школе. Сведочанства о завршеном основном школовању у овом случају добијају се тек по подношењу документа којим се доказује идентитет детета.

Законом о пребивалишту и боравишту грађана предвиђено је да се у случају непостојања правног основа за пријаву пребивалишта решењем надлежног органа утврђује пребивалиште на адреси сталног становања, ако су испуњени други прописани услови, затим на адреси родитеља, супружника, односно ванбрачног партнера или пак на адреси центра за социјални рад. Да би се пребивалиште пријавило на адреси центра за социјални рад било је неопходно да се донесе и Правилник о обрасцу пријаве пребивалишта на адреси установе, односно центра за социјални рад („Службени гласник РС”, број 113/12), као и упутство којим се уређује поступање приликом пријаве пребивалишта на адреси центра за социјални рад. Овим су се стекли услови за утврђивање пребивалишта на адреси центра за социјални рад, што има изузетан значај за интерно расељена лица из неформалних насеља (у највећем броју Рома) којима је по први пут омогућено да пријаве пребивалиште и прибаве личну карту.

Незапослена интерно расељена лица захтев за издавање радне књижице подносе органу општинске управе према месту пребивалишта, а не и према месту боравишта, што отежава регистравање у Националној служби за запошљавање и приступ програмима активне политике запошљавања.

Република Србија преузела је обавезу уплате доприноса за запослене у друштвеним предузећима којима није уплаћиван обавезни допринос у периоду од 1991. до 2003. године. Основана је и посебна служба у оквиру Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање која се бави питањима интерно расељених лица и уведен је поједностављен поступак доказивања релевантних чињеница.

3.2. Запошљавање и право на рад:

По истраживању које је урадио Комесаријат у сарадњи са УНХЦР-ом „Стање и потребе ИРЛ” из 2018. године, прикупљени подаци указују да главни показатељ угрожености интерно расељених лица представља висока стопа незапослености. Скоро

трећина интерно расељених лица нема никакво запослење. У односу на домицилно становништво у Србији, где је стопа незапослености на крају 2017. године износила 14,7% (475.600 незапослених), те се из овог може закључити да су интерно расељена лица у знатно лошијем положају. Стопа незапослености у интерно расељеној популацији износи 32,10%. У укупној популацији ИРЛ у потреби, запослених лица има мање од 20%, док је стопа запослености за укупно становништво у Републици Србији 46,3% (за лица старија од 15 година).

РАДНИ СТАТУС	БРОЈ ЛИЦА	%
Дете	3.994	5,83%
Ученик/студент	15.190	22,17%
Запослен	13.210	19,28%
Незапослен	21.990	32,10%
Пензионер	6.786	9,90%
Остало	7.344	10,72%
УКУПНО:	68.514	100,00%

Међу популацијом ИРЛ Роми су најугроженија група у Републици Србији. Њихова домаћинства су изузетно сиромашна, односно имају ниске приходе. Интерно расељене Роме карактерише висока стопа незапослености, а један од разлога за то је и већ поменути низак степен образовања. Они углавном обављају неформалне и повремене послове, а традиционално се баве прикупљањем терцијалних сировина и занимањима које не преферира домицилно становништво, док се веома мали проценат бави другим занимањима. Иако је положај на тржишту рада свих Рома веома лош, постоји разлика између интерно расељених и домицилних Рома у смислу да је положај интерно расељених Рома нешто лошији.

Стопа незапослености је нешто нижа од 80% у односу на укупан број оних који су у радно активном добу, док је стопа запослености нешто нижа од 10%. Овај мали број запослених интерно расељених Рома најчешће ради повремено или сезонски и то у неформалном статусу, тако да и у овом погледу ИРЛ Роми стоје лошије него домицилни.

Највећи број ромских домаћинстава прима дечји додатак и новчану социјалну помоћ. Социјална угроженост интерно расељених Рома је изузетно висока, око 87% њих прима мање од 20.000 динара месечно, а близу 50% је и даље испод границе сиромаштва, са испод 10.000 динара месечно. Када узмемо у обзир ове приходе, просечну величину домаћинства од 7,1 чланова и број зависних чланова (деце предшколског и школског узраста, као и старих лица), долазимо до високог процента домаћинстава која не могу да задовоље основне егзистенцијалне потребе. То све доводи до немогућности инвестирања у побољшање стамбених услова, до неплаћања приспелих рачуна и обавеза, а самим тим и до лошијих услова живота.

Већина ИРЛ домаћинстава у потреби има привремене новчане надокнаде у висини од 20.000 РСД, што је испод минималне зараде.

Како би подстакли економску одрживост ИРЛ породица, Комесаријат додељује пакете за доходне активности најугроженијим породицама које су заинтересоване за овај

вид помоћи. У протеклих пет година додељено је 1.091 пакета у укупној вредности од 218.597.000 РСД из буџетских средстава, уз учешће ЈЛС у висини од 18.192.000 РСД.

У оквиру ИПА 2014, од средстава ЕУ и уз суфинансирање Комесаријата додељено је 151 пакета за економско оснаживање просечне вредности по пакету од: 219.600,00 РСД.

Национална служба за запошљавање има посебну базу о незапосленим лицима која су теже запошљива међу којима су укључена и интерно расељена лица, што је предуслов за планирање и праћење ефеката мера активне политике запошљавања. Свим избеглим и интерно расељеним лицима доступне су услуге миграционих сервисних центара у оквиру филијала Националне службе запошљавања у Београду, Новом Саду, Бору, Нишу, Краљеву, Крушевцу и Новом Пазару. Миграциони сервисни центри, поред осталих заинтересованих лица, континуирано информишу избегла и интерно расељена лица о конкретним програмима и могућностима запошљавања преко Националне службе за запошљавање, као и могућностима остваривања права код других институција.

У протеклом периоду је било спорадичних покушаја социјалног предузетништва и микрокредитирања али је у пракси само мали број појединаца реализовао запошљавање на основу ових мера. За наредни период остаје да се ови модалитети развију и примере добре праксе која може да омогући samozapošljavanje.

3.3. Образовање:

У складу са општим принципима система образовања и васпитања, Закон о основама система образовања и васпитања предвиђа да деца из осетљивих друштвених група могу да се упишу у основну школу без доказа о пребивалишту и иначе потребне документације.

ОБРАЗОВАЊЕ	МУШКАРЦИ	%	ЖЕНЕ	%	УКУПНО	%
Деца предшколског узраста	1.998	2,92%	1.996	2,91%	3.994	5,83%
Основна школа	6.123	8,94%	8.254	12,05%	14.377	20,98%
Средња школа	17.702	25,84%	16.917	24,69%	34.619	50,53%
Виша школа	1.742	2,54%	1.007	1,47%	2.749	4,01%
Факултет	1.798	2,62%	1.475	2,15%	3.273	4,78%
Магистар/Доктор	98	0,14%	38	0,06%	136	0,20%
Без школе	4.237	6,18%	5.129	7,49%	9.366	13,67%
УКУПНО:	33.698	49,18%	34.816	50,82%	68.514	100,00%

Међу интерно расељеним лицима у потреби преко 9.000 лица није завршило основну школу. Од тог броја нешто је више жена (55%). Лица без завршене основне школе су углавном старија лица (изнад 60 година). Подаци у највећој мери одговарају подацима из претходних анализа о потребама интерно расељених лица, с тим што се може уочити смањење броја лица без основне школе, а пораст лица са високим образовањем. Ово смањење је позитиван тренд и може се очекивати да ће се он наставити. Великом броју

необразованих лица доприноси и висок проценат ромске популације, која традиционално мање похађа школу.

Великом броју ИРЛ без основног образовања свакако доприноси и висок проценат ромске популације, коју карактерише висока стопа необразованости, односно тенденција да у мањем броју похађају школу и достижу адекватан степен образовања који би им омогућио приступ бољим могућностима запошљавања. Процент интерно расељених Рома у потреби који немају завршену основну школу или су без школе се није значајно променио од претходне анализе и сад износи скоро 53,4%, док је тај проценат 2011. године износио 57%. Основну школу је завршило свега 32,4% интерно расељених Рома. Овакви проценти даље значајно утичу и на релативно високу стопу незапослености.

На мање повећање броја Рома са основном школом у протеклом периоду утиче и чињеница да без основне школе није могуће извршити пријаву на НСЗ односно остварити права из социјалне заштите по основу незапослености.

Закон о ученичком и студентском стандарду предвиђа да ученици и студенти из осетљивих друштвених група, остварују права у области ученичког и студентског стандарда применом блажих критеријума које прописује министар просвете. Такође, Министарство просвете, науке и технолошког развоја сваке школске године, у оквиру редовног конкурса, под повољнијим условима обезбеђује смештај и исхрану, као и доделу кредита и стипендија ученицима, односно студентима из осетљивих друштвених група.

Закон о основама система образовања и васпитања и Закон о предшколском васпитању и образовању препознају педагошке асистенте као нову професију која је од изузетног значаја за укључивање Рома у образовни систем. Педагошки асистент пружа помоћ и додатну подршку деци у складу са потребама, сарађује са васпитачима и стручним сарадницима, родитељима, односно старатељима, а заједно са директором сарађује са надлежним установама, организацијама и удружењима и јединицом локалне самоуправе.

3.4. Здравствена заштита:

Интерно расељена лица остварују права која проистичу из обавезног здравственог осигурања, у складу са Законом о здравственом осигурању. Сва интерно расељена лица која поседују легитимацију расељеног лица добијају здравствену књижицу од надлежне филијале Републичког завода за здравствено осигурање на основу те легитимације.

Од 2008. године, Министарство здравља је увело мрежу здравствених медијатора како би се побољшала доступност здравствене заштите и унапредило здравље, посебно жена и деце и повећала информисаност о здрављу Рома. Улога ромског здравственог медијатора јесте да обезбеди бољу увид здравствених установа у стање ромских насеља и да води евиденцију о здравственом стању становника неформалних насеља и ради на подизању свести о контроли здравља и неопходности вакцинације деце.

Мрежа ромских здравствених медијатора је препозната као добар механизам и за друге аспекте социјалне инклузије па се кроз пројекат Техничка подршка за инклузију Рома приступило формирању мобилних тимова које чине координатори за ромска питања, педагошки асистенти, здравствени медијатори, представници Националне службе за запошљавање и центара за социјални рад. Пројекат спроводи Мисија ОЕБС-а у Србији а финансира Европска унија као део подршке спровођењу Стратегије за унапређивање положаја Рома у Републици Србији.

3.5. Социјална заштита:

Расељена лица као држављани Србије имају право на све облике социјалне заштите у Републици Србији, у складу са законима и другим прописима.

ПРИХОДИ У ДОМАЋИНСТВУ	БРОЈ ДОМАЋИНСТАВА	%
НСП	1.281	20,83%
Родитељски додатак	142	2,31%
Дечији додатак	4.728	76,87%
УКУПНО:	6.151	100,00%

Расељена лица, као држављани Републике Србије, имају могућност да остваре различите облике социјалне помоћи које обезбеђује држава. Право на помоћ је остварило 37% домаћинстава у потреби, а у анализи из 2016. године тај проценат је износио 34%. Повећање броја лица која су остварила право на неки од видова социјалне помоћи говори о томе да је приступ потребним документима олакшан, као и да су потенцијални корисници информисани о помоћи за коју испуњавају услове, као и о начинима да је остваре. Приступ услугама социјалне заштите је веома важан за ову категорију становништва. Од укупног броја свих домаћинстава у потреби која примају приходе по основу социјалне угрожености 76,87% прима дечији додатак.

Да би породице оствариле неки облик социјалне помоћи, оне треба да испуне законом предвиђене услове и прикупе низ неопходних докумената. Новим Законом о пребивалишту и боравишту грађана, као и повећаним обимом уписа новорођене деце у матичне књиге, олакшано је стицање личних докумената, а самим тим и приступ социјалној помоћи.

Промене у правном оквиру који регулише издавање личних докумената и боравка омогућиле су лакши приступ личним документима. Република Србија је донела измене и допуне Закона о ванпарничном поступку, који омогућава лицима под ризиком од апатридије да се по поједностављеним процедурама упишу у матичне књиге рођених и прибаве потребан извод.

Усвајањем Закона о бесплатној правној помоћи и увођењем система бесплатне правне помоћи обезбеђен је виши степен правне сигурности и олакшан приступ личним документима преко процедура прописаних Законом о ванпарничном поступку, које треба да елиминирају „правно невидљива лица“ уписом у матичне књиге и обезбеђивањем личних докумената. Наведене услуге ће се и даље пружати поред наведеног и кроз пројекте бесплатне правне помоћи организација цивилног друштва.

Приступ услугама социјалне заштите је важан показатељ информисаности интерно расељених лица о могућностима које им се пружају, као и степена препознавања институција социјалне заштите као инстанце којој се могу обратити за помоћ.

Интерно расељена лица укључена су у програме социјалног становања у заштићеним условима. У протеклом периоду Европска унија и други донатори су уз учешће локалних самоуправа које су обезбедиле земљиште и инфраструктуру, финансирани изградњу стамбених јединица за социјално становање у заштићеним условима, социјално угрожених породица интерно расељених лица и лица и породица из локалне популације.

Комесаријат за избеглице и миграције је у сарадњи са ЕУ и донаторима као партнерима за стамбено збрињавање ИРЛ и затварање колективних центара у периоду 2015-2020. године, обезбедио 199 станова од којих је 454 Рома стамбено збринуто, што је 20% од укупне популације корисника ССЗУ. Удео Рома у општинама у којима су ови и програми спроведени је био 37,1%.

Комесаријат за избеглице и миграције на годишњем нивоу издваја средства за исплату једнократне новчане помоћи за задовољење посебних социјалних или здравствених потреба интерно расељених лица као и помоћ за набавку дрва и лекова у складу са расположивим средствима.

3.6. Решавање стамбених питања:

Решавање стамбених потреба једно је од најзначајнијих питања за побољшање животних услова интерно расељених лица. Поред средства из буџета Републике Србије, буџета јединица локалне самоуправе и Фонда за пружање помоћи избеглим, прогнаним и расељеним лицима АП Војводине који је основан 2006. године, са циљем пружања помоћи лица смештених у колективним центрима и оних који су у подстанарском односу, а имају боравиште на територији АП Војводине, средства за наведене пројекте обезбеђују се и из инструмената предприступне помоћи Европске уније и од стране донатора.

У периоду од 2018-2020. године, у оквиру ИПА 2014 реализован је пројекат Побољшање животних услова ИРЛ и повратника по Споразуму о реадмисији у Србији и подршка одрживом повратку на Косово и Метохију који је финансирала ЕУ а спровели су је корисници грант шеме на територији 21 локалне самоуправе. Вредност пројекта који је спроведен у Централној Србији је 3.378.136,61 ЕУР . На име суфинансирања пројекта КИРС је обезбедио још 23.941.280,00 РСД.

Укупно је обезбеђено 320 стамбених решења за ИРЛ и оснаживање за ИРЛ и РЕА.

ИПА 14 СТАМБЕНИ ПРОГРАМ &КИРС КОНТРИБУЦИЈА ДОДЕЉЕНА СТАМБЕНА РЕШЕЊА	
ТИП РЕШЕЊА	БРОЈ ДОДЕЉЕНИХ РЕШЕЊА
ГРАЂЕВИНСКИ МАТЕРИЈАЛ	184
МОНТАЖНЕ КУЋЕ	15
СЕОСКЕ КУЋЕ	37
УКУПНО:	236

У извештајном периоду затворено је 11 колективних центара и трајно збринуто 897 интерно расељених лица.

Поред предузетих мера, у једином преосталом колективном центру у централној Србији и даље живи 69 интерно расељених лица, а на триторији Косова и Метохије 286 интерно расељених лица и избеглица у 8 колективних центара.

Пројекти за решавање стамбених потреба интерно расељених лица обухватају доделу помоћи интерно расељеним лицима док су у расељеништву за куповину сеоске куће са окућницом, помоћ у грађевинском материјалу за завршетак започетих и адаптацију неусловних кућа односно додељивање монтажних кућа, социјално становање и социјално становање у заштићеним условима.

Преглед средстава издвојених из буџета за стамбено збрињавање ИРЛ

БУЏЕТСКА СРЕДСТВА ИРЛ			
КОМПОНЕНТА	КИРС	ЈЛС	УКУПНО
ГМ	445.540.000	41.035.000	486.575.000
СК	801.058.711	77.641.689	878.700.400
УКУПНО	1.246.598.711	118.676.689	1.365.275.400

Преглед додељених стамбених решења

СТАМБЕНА РЕШЕЊА ИРЛ			
КОМПОНЕНТА	КИРС	ЈЛС	УКУПНО
ГМ	809	78	887
СК	595	57	652
УКУПНО	1404	135	1539

И после вишегодишњег обезбеђивања пакета грађевинског материјала, скоро половина домаћинства још увек има потребу за таквим видом подршке.

Разлог за то лежи у чињеници да је један од услова за добијање такве помоћи легализована градња, односно да је земљиште на којем се налази некретнина у власништву у зони предвиђеној за индивидуалну стамбену градњу и да је започет процес легализације. После ступања на снагу новог Закона о планирању и изградњи и Закона о озакоњењу објеката реално је очекивати да ће значајан број власника ових објеката сада моћи да се укључи у програме доделе грађевинског материјала за завршетак започете градње.

Пожељно трајно решење

ПОЖЕЉНО ТРАЈНО РЕШЕЊЕ	БРОЈ ДОМАЋИНСТАВА	%
Стамбена јединица за откуп	3.239	19,46%
Сеоско домаћинство	3.252	19,54%
Грађевински пакети	8.287	49,79%
Смештај у установу социјалне заштите	107	0,64%
Социјално становање у заштићеним условима	1.759	10,57%
УКУПНО	16.644	100,00%

Монтажне куће као облик трајног стамбеног решења у Регионалном стамбеном програму за решавање стамбених потреба најугроженијих избегличких породица из Хрватске и Босне и Херцеговине показале се као најскупља варијанта за саме кориснике због тога што је потребно да поседују плац намењен индивидуалној стамбеној изградњи са неопходним дозволама, комплетно инфраструктурно опремљен, што изискује висока финансијска средства по самог корисника.

Комесаријат за избеглице и миграције ће наставити да ради на реализацији активности за стамбено збрињавање 16.644 ИРЛ лица у потреби.

3.7. Анализа успешности спровођења мера из Стратегије

У односу на процену потреба интерно расељених лица из ранијих година у погледу поседовања докумената (личне карте, извода из матичних књига рођених итд.) данас је ситуација битно другачија, тако да је проблем недостатка докумената сведен на најмању меру, а такође знатно је и олакшано прибављање докумената тој категорији лица, што је предуслов за остваривање свих других права. Овај проблем је углавном и данас у одређеној мери присутан код припадника ромске популације.

Као што је већ наведено, на основу последњег истраживања о стању и потребама ИРЛ, скоро трећина интерно расељених лица нема никакво запослење. У односу на домицилно становништво у Србији, где је стопа незапослености на крају 2017. године износила 14,7% (475.600 незапослених), те се из овог може закључити да су интерно расељена лица у знатно лошијем положају. Стопа незапослености у интерно расељеној популацији износи 32,10%. У укупној популацији ИРЛ у потреби, запослених лица има мање од 20%, док је стопа запослености за укупно становништво у Републици Србији 46,3% (за лица старија од 15 година). Ови подаци говоре да је потребно и даље наставити са предузимањем предвиђених мера за остварење овог специфичног циља.

У погледу образовања, здравствене и социјалне заштите циљеви из стратегије могу се сматрати оствареним, осим у погледу дела ромске популације која и даље има проблем у овим областима, због недостатака основних докумената који су услов за реализацију неких аспеката права на образовање и здравствену заштиту.

У погледу стамбеног збрињавања потребно је истаћи да досадашње мере дају очекиване резултате, али да је због обима проблема, односно броја лица у стању потребе, неопходно и даље наставити реализацију започетих активности на стамбеном збрињавању интерно расељених лица.

5. Стратешки циљ 4: Заштита интереса интерно расељених лица у приступу и остваривању права у месту порекла.

У областима, слободе кретања, остваривање имовинских права, приступа јавним службама, приступа судовима. Комесаријат за избеглице и миграције РС у сарадњи са Канцеларијом за Косово и Метохију и надлежним министарствима перманентно прати и прикупља податке о стању у овим областима и редовно извештава како јавност тако и међународне институције. О стању у наведеним областима представници Републике Србије редовно преносе представницима међународних институција и страних држава у контактима и на састанцима који имају са њима.

Током 2016. године на Косову и Метохији урађено је „Профилисање интерно расељених лица на Косову – Разматрање правца до трајних решења за ИРЛ на Косову“.

Ситуација са којом су се суочили појединци који су напустили место пребивалишта на КиМ као резултат догађаја који су се догодили у периоду 1998-1999 и 2004. године, представљају дуготрајно расељавање. Одговарајући актери из институција и међународне заједнице су се сложили око потребе да се предузму кораци како би се подржало постизање пожељног трајног решења интерно расељених лица унутар Косова и Метохије. На основу тога, 2016. године извршено је профилисање на основу узорка под вођством управног органа који се састојао од Министарства за заједнице и повратак на Косово, Комесаријата за избеглице и миграције Републике Србије, УНХЦР-а и Данског Савета за избеглице (Група за Управљање Профилисањем). Даљу подршку је пружила Заједничка служба за профилисање расељених лица (ЈИПС), као и бројни носиоци дужности активни на Косову који су допринели стручним саветима (Радна група за профилисање). Циљ профилисања је био формирање основе рада на политици за трајна решења, укључујући стратегију за трајна решења коју планира МЗП, пружањем анализа ситуације расељених на основу доказа, у складу са ИАСЦ-а Оквиром за Трајна Решења за ИРЛ-е као и процена броја интерно расељених лица (ИРЛ) на Косови и Метохији. Приказан је демографски профил расељених лица на Косову на бази узорка, разврстан по узрасту, полу, локацији и различитости. Спроведена је свеобухватна анализа ситуације расељених у погледу: социјалне и економске интеграције расељених лица; изазова и угрожености у вези са расељењем; ресурса и капацитета; уживања права и приступа услугама; као и будућих планова и намера. На основу резултата профилисања повећати способност институција у погледу заступања и израде заједничког програма за подршку трајним решењима за ИРЛ-е преко идентификовања њихових специфичних угрожености и повећати координацију хуманитарне и развојне анализе.

4.1. Документа

Што се тиче статусних права у месту порекла напомињемо да је Административним упутством од из 2017. године министра унутрашњих послова Привремених институција самоуправе (ПИС), олакшан приступ идентификационим документима (изводу из матичне књиге рођених/венчаних/умрлих, „косовском држављанству“, као и личној карти) које издају ПИС. Иако ”Косовске” документе могу прибавити и лица која су у одређеном период и пре 01. 01. 1998.године, имали пребивалиште на Косову 5 година, чак и уколико је боравак на Косову био и краћи од 5 година, због тога што је лице било принуђено да напусти Косово,

Административно упутство не прецизира који су критеријуми за утврђивање, да ли је лице било ПРИНУЂЕНО да напусти Косово, што даје одређено дискреционо право службенику да врши процену ове чињенице и практично ствара на подносиоца терет доказивања да је био принуђен да напусти Косово.

4.2. Имовина

У погледу поврата непокретне (узурпиране) имовине и даље наилазимо на знатне препреке. ПИС су донеле „Закон о косовској агенцији за упоређивање и верификацију имовине“ којим је предвиђено да наведена агенција врати тј. уведе у посед имовине њеног власника (тј. успешног подносиоца захтева, како закон назива власника). Такође предвиђено је давање у закуп имовине уз посредство агенције, иселење узурпатора имовине као и поновно иселење у случају понављања узурпирања. Међутим у случају да се узурпирање јави више од два пута, што је чест случај, власнику остаје на располагању само покретање поступка пред приватним судским извршитељима. Не постоји делотворан систем који би омогућио ИРЛ који живе ван Косова да поднесу имовинске захтеве и добију обавештење о одлукама у вези са имовинским потраживањима, а још мање се реализује враћање у посед власника узурпиране имовине и њено мирно уживање.

Закључак је да су се досадашњи механизми за масовни повратак узурпиране имовине формиран од стране међународне администрације на КиМ УНМИК како ХПД тако и КАИ показали неефикасни у погледу стварног повратка непокретне имовине што је у великој мери утицало и на процес повратка интерно расељених лица.

4.3. Скопска иницијатива

Иницијативом ОЕБС мисије на Косову (ОМИК) и УНХЦР, новембра 2014. године у Скопљу одржана је конференција на високом нивоу. Окупљени су високи представници из Приштине, Подгорице, Скопља и Београда који су том приликом изразили посвећеност овој регионалној иницијативи. Циљ заједничког програма је да се на свеобухватан начин приступи решавању проблема расељења у региону Западног Балкана где се и након 20 година налази око 230.000 расељених лица са територије Косова и Метохије, путем обезбеђивања трајних и одрживих стамбених решења за најугроженија лица, уз пуно поштовање њихових права и кроз блиску сарадњу и усклађивање активности надлежних институција. Резултат програма је обезбеђивање стамбених решења за избеглице и расељена лица у региону Западног Балкана у месту расељења или месту повратка. На конференцији је успостављен Форум на високом нивоу о трајним решењима за расељена лица са Косова и Метохије ради разматрања напретка, пружања смерница и политичке подршке. Поред тога, основане су Техничке радне групе (ТРГ) са задатком операционализације мера и приоритета усвојених од стране Форума. Радне групе формиране су за следеће области:

1. Имовинска права;
2. Лична документа;
3. Безбедност, дијалог и реинтеграција;
4. Управљање подацима и
5. Планирање решења.

Услови за постизање трајних решења за потребе ИРЛ су многобројни и обухватају низ права од безбедности, слободе кретања, преко приступа стамбеним решењима и запошљавању, до приступа имовини и учешћа у јавном животу. Решавање великог броја ових проблема је повезано са различитим политичким решењима за које је временски оквир непознат. у том смислу је важан наставак и јачање активности које су предвиђени овим стратешким циљем као и регионалне иницијативе које би обезбедиле подршку за решавање егзистенцијалних проблема. На овај начин се смањује сиромаштво, спречава његово преношење на другу генерацију, а ове породице се оснажују до потпуног оставривања права. На последњем састанку Техничке радне групе, одржаном у мају 2020. године сви учесници сагласили су се да је неопходно успоставити регионалну платформу за обезбеђивање трајних и одрживих стамбених решења за избегла и расељена лица у региону Западног Балкана и да је у ту сврху неопходно обезбедити донаторска средства. Од 2014. године скоро ни једна акциона тачка није спроведена нити је усвојена од стране надлежних институција на Косову и Метохији. Постоји озбиљна опструкција на терену и то је један од главних разлога због чега је реализација Акционих тачака онемогућена. Све тачке које говоре о проблемима ИРЛ су јасно дефинисане у документу Механизам за праћење напретка.

Постојање једне овакве међуинституционалне иницијативе је од великог значаја и потребно је пружити пуну подршку њеном раду, а нарочито Техничким радним групама, с обзиром да оне раде на решавању конкретних задатака који су дефинисани Акционим тачкама.

У координацији са међународним организацијама, преговарачком процесу са ПИС потребно је инсистирати, на доследном остваривању статусних права ИРЛ, стварању одрживог механизма за поврат, поседовање и располагање имовином ИРЛ, као и стварању услова за одржив повратак на подручје АП Косова и Метохије за ИРЛ која то желе.

ЕУ, ОЕБС, ЕУЛЕКС, УНХЦР, Београд и Приштина кроз посебан Акциони план дефинишу све договорене активности које Приштина треба да реализује у решавању питања ИРЛ, редослед њиховог спровођења, кратак временски оквир за реализацију, као и индикаторе мерења испуњености.

4.7. Анализа успешности спровођења мера из Стратегије

Неометани приступ правима као и ефикасни механизми који омогућавају реализацију стечених права нарочито имовинских од кључне важности су за постизање трајних решења за ИРЛ кроз повратак илиостанак у месту расељења. Из тог разлога су све Стратегије за решавање питања избеглица и ИРЛ укључујући и за период од 2015. до 2020.године предвиделе мере које садрже активности у деловању према међународној заједници, Европској унији, УН, као и у оквиру преговора како би се достигли и обезбедили стандарди у поштовању права ИРЛ. У оквиру мера предвиђене су активности праћења, анализе података као и извештавања које се редовно спроводе. Даље спроводе се мере које се односе на заговарање важности отклањања свих препрека и успостављања ефикасних механизма за поштовање свих права нарочито имовинских. Дати су предлози од стране Канцеларије за Косово и Метохију и Комесаријата за избеглице и миграције РС и исти су презентирани на састанцима са представницима међународних институција и Привремених институције самоуправе на Косову и Метохији (ПИС на КиМ), међутим до сада практично ниједан од предлога није прихваћен. У овој области практично нема помака и у оквиру преговора у

Бриселу које води Европска унија са представницима Републике Србије и представницима Привремених институције самоуправе на Косову и Метохији (ПИС на КиМ).

По питању реализација Мере која се односи на подршку програмима бесплатне правне помоћи у поступцима реституције имовине или у питањима накнаде штете за оштећену или уништену имовину у АП Косово и Метохија, активности се одвијају кроз програм који се финансира из средстава Европске уније и тече више година. Програм се одвија у сарадњи са Канцеларијом за Косово и Метохију, а индиректно је укључен и Комесаријат за избеглице и миграције Републике Србије. У оквиру овог програма дата је подршка једном броју интерно расељених лица, али потребе за правном помоћи у остваривању права на КиМ су велике, те овај програм треба и даље спроводити. Постоје проблеми у брзини реализације предмета и то претежно због опструкције Привремених институције самоуправе на Косову и Метохији. По питању реституције имовине овај је програм дао слабије резултате, док по питању накнаде штете за оштећену или уништену имовину у АП Косово и Метохија није урађено практично ништа и поред више напора и иницијатива које су се предузимале.

По питању реализације Мере која се односи на проналажење решења за лица која се налазе у колективним центрима на АП Косово и Метохија и побољшању услова живота ИРЛ која су расељена унутар АП Косова и Метохије постигнут је напредак. Комесаријат за избеглице и миграције је у договору са УНХЦР-ом мисијом на Косову и Метохији и уз подршку других међународних институција у периоду од 2016. године до 2020. године затворио је 4 колективна центра на Косову и Метохији. Затворени су колективни центри „Лахор“ – Брезовица у коме је било смештено 66 ирл, колективни центар „Електрокосово“ – Брезовица у коме је било смештено 27 ИРЛ и 7 избеглица, колективни центар „Тршења – Брезовица“ у коме је било смештено 10 ИРЛ и колективни центар „Јуниор-ски клуб – Брезовица“ у којем је било смештено 61 ИРЛ што је укупно 171 лице, од тога 7 избеглица и 164 ИРЛ.

У вези са Скопском иницијативом која је након почетног прогреса сада у застоју треба нагласити да је до сада била једина доступна међуинституционална иницијатива те је потребно учинити напор према међународној заједници да се овај процес оживи. За то је потребно појачати активности према међународним актерима како би се створила потребна политичка воља и обезбедила њихова подршка.

6. Сумарни преглед кључних закључака и препорука ex post анализе

У протеклих двадесет година, Влада Републике Србије континуирано ради на решавању проблема лица која су морала да напусте своје домове током сукоба на простору бивше Социјалистичке Федеративне Републике Југославије. Од 537.937 избеглица и 79.791 ратом угрожених лица, из бивших република СФРЈ, регистрованих на попису из 1996. године, више од 350.000 лица стекло је држављанство Републике Србије Република Србија и даље пружа подршку и помоћ за 25.794 избеглице, од којих су 17.670 из Републике Хрватске, а 8.124 из Босне и Херцеговине.

У току сукоба 1999. године на АП Косову и Метохији, и након уласка КФОР-а више од 210.000 грађана Републике Србије је било присиљено да напусти своја пребивалишта у АП Косово и Метохија, док је додатних 20.000 лица расељено у марту 2004. године. Данас је унутар саме територије АП Косово и Метохија расељено више од 16.000 лица, а на другим подручјима Републике Србије борави 196.995 интерно расељених лица.

Све Стратегије укључујући и Стратегију за решавање питања избеглица и интерно расељених лица за период 2015.до 2020.године на равноправан начин третирају два решења за проблеме избеглиштва и расељеништва а то је интеграција-останак у месту расељења и повратак у државу-место порекла. У складу са слободним избором избеглих и расељених лица пружа се подршка у интеграцији као и повратку. Треба нагласити да повратак у највећој мери зависи од услова које обезбеђује држава порекла, БиХ и Република Хрватска, а за расељена лица од услова које за то постоје на АП КИМ. У том смислу од кључне важности је и постојање механизма за поврат стечених права које избеглице и расељена лица могу да користе за решења које одаберу.

Стратегија за решавање питања избеглица и интерно расељених лица за период 2015.до 2020.године предвиђа четири стратешка циља, два која се односе на подршку интеграцији избеглица и остваривању њихових права у месту порекла и два која се односе на подршку интерно расељеним лицима у расељеништву и заштиту интереса у остваривању права у месту порекла.

Стратешки циљ 1

У складу са стратешким циљем 1 Република Србија је усвојила мере и предузела активности у сврху стварања неопходних услова за достојанствен и одржив повратак избеглица у Републику Хрватску и Босну и Херцеговину. Тешкоћа у остварењу овог циља се односи на чињеницу да његова реализација у највећој могућој мери зависи од политичке воље и доследне примене правне регулативе у земљама порекла, а мање од активности Републике Србије, које су усмерене на дипломатске напоре у оквиру Регионалног процеса. Процес регионалне сарадње је допринео решавању појединих отворених питања са Републиком Хрватском кроз регионалну и билатералну сарадњу, коју у протеклом периоду нису реметила политичка питања, посебно кад је реч о размени података о лицима која аплицирају за решавање стамбеног питања како би се избегли дупли корисници, олакшане процедуре за прибављање докумената, поново отворен рок за подношење захтева за стамбено збрињавање у Републици Хрватској, омогућен откуп стамбених јединица из програма стамбеног збрињавања, убрзан поступак конвалидације радног стажа, започета исплата девизне штедње. Један део питања у оквиру Регионалног процеса је остао отворен, као што је питање доспелих а не исплаћених пензија, питање инфраструктуре у местима повратка. Такође питања учешћа у при Због тога је неопходно да у контактима са земљама порекла избеглица и у свим контактима које надлежни органи Републике Србије имају са представницима међународних институција, наставити са инсистирањем да се избеглицама омогуће услови за достојанствен и одржив повратак.

Стратешки циљ 2

У реализацији стратешког циља 2 који се односи на обезбеђивање потребних услова за остваривање равноправности избеглица које су одлучиле да живе у Републици Србији и њихово интегрисање у локалну заједницу учињен је највећи напредак. Стицање држављанства Републике Србије представља кључни корак у интеграцији избеглица. Реално је очекивати да ће већина избеглица која се до сада нису определила за повратак стећи држављанство Републике Србије, прибавити пребивалиште и личне документе. Мање препреке које су постојале као код недостајућег ЈМГ решене су, а таксе су већ дуги низ година смањене тако да је олакшан процес решавања статуса.

У Погледу запошљавања, избеглице имају приступ, тржишту рада стопа, међутим незапослености је већа него код домицилног становништва. Даљи напори у правцу промовисања активне политике запошљавања, подршке програмима социјалног предузетништва и програмима доквалификације и преквалификације могли би допринети

бољем положају ове осетљиве групе на тржишту рада. Избеглицима државни органи нису доступни за рад јер је исто условљено држављанством Републике Србије, али са интеграцијом (стицањем држављанства) избеглица овај проблем ће бити решен.

У погледу образовања избеглицама је доступно основношколско, средњешколско и високо образовање. Напомињемо да је дуг временски период условио да готово да нема лица која се школују а у статусу избеглице су, јер су то лица која су рођена у Републици Србији. Међутим ова лица понекад потичу из избегличких породица, тако да је овде важан социјални моменат у приступу образовању јер се ради о осетљивим друштвеним групама. Приликом израде нове Стратегије потребно је сагледати/потврдити да ли је престала потреба за подршком у овој области

У погледу здравствене заштите избеглице су у потпуности изједначене у приступу правима из здравствене заштите као и домицилно становништво. У том смислу потребно је у изради нове Стратегије сагледати/потврдити да је престала потреба за подршком у овој области.

У погледу социјалне заштите, лица које су још увек у статусу избеглица у Републици Србији, немају право на новчану социјалну помоћ, с обзиром да је право на исто омогућено само лицима са регулисаним пребивалиштем и личном картом у Републици Србији. Међутим, овај проблем може бити решен са добијањем држављанства и регулисањем пребивалишта. КИРС је избеглицима које су у стању социјалне потребе помогао у остваривању права и услуга социјалне заштите кроз саветодавне активности, давао сагласност за смештај у установе социјалне заштите и сносио трошкове боравка корисника а по потреби давао правну помоћ корисницима.

У протеклом периоду из буџетских, донаторских и средстава Регионалног стамбеног програма (РСП), Комесаријат је обезбедио проширено право из социјалне заштите тако што им је омогућено становање у оквиру пројекта Социјално становање у заштићеним условима (ССЗУ). У објектима намењеним ССЗУ живе корисници који не могу да добију други вид стамбеног решења и овај вид стамбеног збрињавања из донаторских средстава ће се наставити и у наредном периоду. Локалне јединице могу изразити интерес за спровођењем овог вида стамбеног збрињавања у складу са потребама на својој територији.

Решавање стамбених потреба избеглица је једно од кључних услова у процесу интеграције. Када се од укупног броја лица којима је признат избеглички статус у Републици Србији, одузме број повратника у државу порекла, број лица која су отишла у треће земље добије се број од око 335.000 лица која су трајно остала у Републици Србији, што се и поклапа са бројем лица која су примљена у држављанство Републике Србије. То је око 96.000 породица. Од тог броја, у потреби је трећина, односно око 32.000 породица које нису биле у могућности да саме реше своје стамбено питање. Од тог броја кроз програме финансиране из буџета Републике Србије или кроз програме који су финансирани донатори 18.000 породица је решило своје стамбене потребе, односно више од 56%.

Комесаријат спроводи програме решавања стамбених потреба избеглица са јасно дефинисаним потребама и приоритетима у сарадњи са националним, локалним и међународним субјектима. У складу са исказаним потребама ЈЛС за трајно решавање стамбеног питања избеглица које бораве на њиховој територији, Комесаријат обезбеђује средства за доделу: стамбених јединица у закуп са могућношћу куповине; сеоских кућа са окућницом (СК); пакета грађевинског материјала (ГМ) за завршетак започете градње или адаптацију неусловних објеката у власништву ових лица; доделом монтажних кућа (МК) лицима која имају у својини парцеле на којима је дозвољена индивидуална стамбена

изградња као и социјално становање у заштићеним условима, како из буџетских средстава Комесаријата тако и из средстава донатора.

Управо су у области решавања стамбених потреба избеглица постигнути највећи резултати, програми који се спроводе су ефикасни и представљају позитивну праксу. До сада је средствима добијеним из РСП-а обезбеђено: 5.276 стамбених решења за најугроженије избеглице, а кроз овај програм оствариће се у наредном периоду још 2000 стамбених решења. У том смислу неопходно је у новој Стратегији предвидети релевантне мере.

Стратешки циљ 3

У односу на процену потреба интерно расељених лица из ранијих година у погледу поседовања докумената (личне карте, извода из матичних књига рођених итд.) данас је ситуација битно другачија, и проблем је сведен на најмању меру. Знатно је и олакшано прибављање докумената што је предуслов за остваривање свих других права. Овај проблем је углавном и данас у одређеној мери присутан код припадника ромске популације.

Као што је већ наведено, на основу последњег истраживања о стању и потребама ИРЛ, скоро трећина интерно расељених лица нема никакво запослење. У односу на домицилно становништво у Србији, где је стопа незапослености на крају 2017. године износила 14,7% (475.600 незапослених), те се из овог може закључити да су интерно расељена лица у знатно лошијем положају. Стопа незапослености у интерно расељеној популацији износи 32,10%. У укупној популацији ИРЛ у потреби, запослених лица има мање од 20%, док је стопа запослености за укупно становништво у Републици Србији 46,3% (за лица старија од 15 година). Ови подаци говоре да је потребно и даље наставити са предузимањем предвиђених мера за остварење овог специфичног циља.

У погледу образовања, здравствене и социјалне заштите циљеви из стратегије могу се сматрати оствареним, осим у погледу дела ромске популације која и даље има проблем у овим областима, због недостатака основних докумената који су услов за реализацију неких аспеката права на образовање и здравствену заштиту.

У погледу стамбеног збрињавања потребно је истаћи да досадашње мере дају очекиване резултате, али да је због обима проблема, односно броја лица у стању потребе, неопходно и даље наставити реализацију започетих активности на стамбеном збрињавању интерно расељених лица. Комесаријат за избеглице и миграције ће наставити да ради на реализацији активности за стамбено збрињавање 16.644 ИРЛ лица у потреби.

Стратешки циљ 4

Република Србија је усвојила мере и предузела активности, у сврху заштите интереса интерно расељених лица у приступу и остваривању права у месту порекла и стварања неопходних услова за достојанствен и одржив повратак. Услови за постизање трајних решења за потребе ИРЛ су многобројни и обухватају низ права од безбедности, слободе кретања, преко приступа стамбеним решењима и запошљавању, до приступа имовини и учешћа у јавном животу. Решавање великог броја ових проблема је повезано са различитим политичким процесима за које је временски оквир реализације непознат. Проблем је што од стране Привремених институције самоуправе на Косову и Метохији, не постоји политичка воља да се одржив повратак омогући, а недавни догађаји указују да постоји изражена намера да повратак не буде и да се и српско и остало неалбанско становништво на КиМ мотивише да напусти КиМ. У том смислу је важан наставак и јачање активности према међународним актерима које су предвиђени овим стратешким циљем као и оживљавање регионалне међуинституционалне Скопске иницијативе којом би се обезбедила подршка за решавање егзистенцијалних проблема ИРЛ и пронашло свеобухватно праведно решење.

Евалуација примене Националне Стратегије за решавање питања избеглица и интерно расељених лица за период 2015. до 2020.године указује да су циљеви предвиђени овом стратегијом и даље релевантни као и да је највећи број мера и активности потребно наставити. Проблем избеглиштва и расељеништва је дуготрајан, погађа велики број лица, и има комплексан утицај на наше друштво. И поред чињенице да је велики напредак учињен у претходном периоду, и даље је потребна подршка најугроженијим избеглицама и интерно расељеним лицима у решавању проблема. Имајући то у виду препорука је да се Стратешким документом за наредни период утврде циљеви, мере и наставе активности у решавању питања избеглица и ИРЛ.